

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Riigi- ja haldusõiguse õppetool

Karmen Rajandu

AVALIK-ÕIGUSLIKU ÜLIKOOLI ÜLIÕPILASE
ÕPITULEMUSTELE ANTAVATE HINNANGUTE
VAIDLUSTAMINE TARTU ÜLIKOOLI NÄITEL

Magistritöö

Juhendaja:
LL.M. Ene Andresen

Tartu

2014

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamise võimalused kehtiva regulatsiooni ja kohtupraktika kohaselt.....	7
1.1. Ülevaade õpitulemustele antavate hinnangute ülikoolisisesest vaidlustamise korrast Tartu Ülikoolis.....	7
1.2. Õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku vaidlustamise regulatsioon seadustes.....	8
1.3. Õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku kontrolli ulatus senises kohtupraktikas	9
1.3.1. Kutseksamitel õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamine	9
1.3.2. Gümnaasiumis õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamine.....	11
1.3.3. Avalik-õiguslikus ülikoolis õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamine	11
1.3.3.1. Kohtupraktika aastatel 2008-2012.....	11
1.3.3.2. Riigikohtu 4. märtsi 2013. a otsus haldusajal nr 3-3-1-68-12.....	13
1.3.3.3. Kohtupraktika pärast Riigikohtu 4. märtsi 2013. a otsust haldusajal nr 3-3-1-68-12.....	17
1.4. Õpitulemustele antavate hinnangute kohtulikul vaidlustamisel tõusetuvad küsimused	18
2. Avalik-õigusliku ülikooli ja üliõpilase vahelise õigussuhte määratlemine	21
2.1. Avaliku halduse ülesannete täitmine	21
2.1.1. Avaliku võimu kandja kohustused kõrghariduse sfääris.....	21
2.1.2. Avalik-õiguslik ülikool kui avaliku halduse ülesannete täitja	23
2.2. Avaliku halduse ülesannete täitmise vorm	24
2.3. Avalik-õigusliku suhte piiritlemine	26
2.4. Avaliku halduse ülesannet täitev haldusorgan.....	28
3. Õppeprotsess kui haldusmenetlus haldusmenetluse seaduse tähenduses	30
3.1. Haldusmenetluse seaduse kohaldamise põhimõtted	30

3.2. Õppeprotsessi eripärad võrreldes tavapärasel mõistes haldusmenetlusega.....	31
3.3. Haldusmenetluse seaduse kohaldatavus õppeprotsessile.....	33
4. Erinevatele õpitulemustele antavate hinnangute õiguslik tähendus ja kohtulik vaidlustatavus	38
4.1. Vaheotsused haldusmenetluses ja nende eristamine.....	38
4.2. Õpitulemuste hindamine	40
4.3. Õpitulemustele antavad hinnangud kui vaheotsustused	41
4.4. Õpitulemustele antavate hinnangute kohtulik vaidlustatavus.....	44
4.4.1. Lõpueksami ja lõputöö hinde kohtulik vaidlustatavus	44
4.4.2. Aineeksamil ja arvestusel õpitulemustele antava hinnangu vaidlustatavus	45
4.4.3. Positiivsete õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustatavus	46
4.4.4. Aine läbiviimise käigus õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustatavus	47
5. Vaidlustatavatele õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku kontrolli ulatus ja vaidlustamise eriregulatsioon	48
5.1. Õpitulemustele hinnangute andmise regulatsioon	48
5.2. Määratlemata õigusmõistete rakendamise kohtulik kontroll	49
5.3. Ülikooli hindamisruumi tunnustamine	51
5.4. Õpitulemustele antavate hinnangute kohtulik kontroll.....	55
5.5. Õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamise eriregulatsioon	58
Kokkuvõte	61
Summary.....	64
Kasutatud allikate loetelu	69

Sissejuhatus

Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS)¹ § 15 lg-st 1 tuleneb üldine kohtutee garantii - igaühel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Selle lause põhiseaduslik sõnum kõlab: iga subjektiivset õigust peab olema võimalik realiseerida kohtus tõhusas ja ausas menetluses mõistliku aja jooksul.² Eeltoodus väljendub õigusriigile omane laiaulatuslik kohtulik kontroll isiku väidetavate õiguste ja vabaduste rikkumise korral.³

Kui kaugemale ulatub aga kohtulik kontroll tegelikult ehk kus on õigusemõistmise funktsionaalsed piirid⁴? Kas see ulatub ka akadeemilisse sfääri, mida iseloomustavad subjektiivsetel hinnangutel põhinevad otsustused?

Käesoleva magistritöö teema on ajendatud Riigikohtu halduskolleegiumi 4. märtsi 2013. a otsusest haldusajal nr 3-3-1-68-12, kus Riigikohus on esimest korda võtnud seisukoha avalik-õiguslikus ülikoolis aineeksamil õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustatavuse osas, leides, et teatud juhtudel saab nende üle teostada kohtulikku kontrolli. Kuna kolleegiumi lahendile kirjutatud kahes eriarvamuses ollakse vastupidisel arvamusel, siis näitab see teema aktuaalsust ning seda, et ollakse väga lähedal piirile, kust maalt kohtulik kontroll ei tohiks enam võimalik olla. Kui välja arvata eelnimetatud Riigikohtu otsus ja üksikud alamaste astmete kohtulahendid, siis ei ole eestikeelses kirjanduses ja kohtupraktikas avalik-õiguslikus ülikoolis õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustatavust põhjalikumalt analüüsitud. Teema käsitlemine on aga oluline seetõttu, et viidatud Riigikohtu lahend ei anna selgeid ja konkreetseid juhiseid selle kohta, millal tuleb õpitulemustele antavat hinnangut pidada kohtus vaidlustatavaks ja millal mitte. Lisaks on sellele otsusele kirjutatud eriarvamustes esitatud kaalukaid argumente, mis tekitavad kahtlusi avalik-õiguslikus ülikoolis õpitulemustele antavate hinnangute kohtulikus vaidlustatavuses.

Kuigi Eesti kõrgkoolimaastikul tegutseb käesoleva magistritöö kirjutamise aja seisuga avalik-õiguslike juriidiliste isikutena kuus ülikooli, keskendub töö Tartu Ülikoolile ning lähtub Tartu Ülikooli poolt kehtestatud regulatsioonidest. See ei tähenda aga seda, et töö järeldused ei võiks

---

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349... RT I, 27.04.2011, 1.

² K. Merusk jt. PS § 15/1.2. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura, 2012.

³ K. Merusk. Administratsiooni diskretsioon ja selle kohtulik kontroll. Tallinn: Juura 1997, lk 21.

⁴ Nimetatud mõistet on kasutanud H. Maurer raamatus Haldusõigus. Üldosa. 14., ümbertöötatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Juura 2004, lk 93.

laieneda teistele avalik-õiguslikele ülikoolidele arvestades nende poolt kehtestatud regulatsioonide erisusi.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, kas ja kui siis millised avalik-õiguslikus ülikoolis õpitulemustele antavad hinnangud on halduskohtus vaidlustatavad, kui kaugele ulatub nende kohtulik kontroll ja milline peaks olema eriregulatsioon nende vaidlustamise osas.

Töö eesmärgi saavutamiseks tuleb lahendada järgmised uurimisküsimused: 1) Milline on avalik-õigusliku ülikooli ja üliõpilase vaheline õiguslik suhe?, 2) Kas avalik-õigusliku ülikooli õppeprotsessile kohaldub haldusmenetluse seadus?, 3) Milline on erinevatele õpitulemustele antavate hinnangute õiguslik tähendus?, 4) Millised piirid on õpitulemustele antavate hinnangute kohtulik kontrollil? ja 5) Kas kohustusliku kohtueelse menetluse kehtestamine õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamisel oleks põhjendatud?

Magistritöö on jagatud viieks peatükiks. Töö esimeses peatükis antakse ülevaate õpitulemustele antavate hinnangute ülikoolisisesest vaidlustamise korrast ning analüüsitakse olemasolevat kohtupraktikat. Selgitatakse välja, milline oli kohtute seisukoht analoogsetes asjades enne Riigikohtu otsust asjas 3-3-1-68-12 ning tuuakse välja viidatud Riigikohtu lahendist tulenevad seisukohad. Seejärel esitatakse õpitulemustele antavate hinnangute kohtulik vaidlustamisel tõusetuvad küsimused, milledele vastatakse töö järgnevates peatükkides.

Töö teises peatükis analüüsitakse avalik-õigusliku ülikooli ja üliõpilase vahelist õigussuhet, et tuvastada, kas tegemist on avalik-õigusliku suhtega. Selleks uuritakse esmalt, kas kõrghariduse omandamise võimaldamine on riigi ülesanne, kas see on üle antud avalik-õiguslikule ülikoolile ja millises vormis neid ülesandeid täidetakse. Seejärel selgitatakse välja, kas õppeprotsessis on haldusorganiks ülikool või õppejõud.

Töö kolmandas osas analüüsitakse, millal on kohaldatav haldusmenetluse seadus, millised eripärad on õppeprotsessil võrreldes tavapärase haldusmenetlusega ja kas haldusmenetluse seadust on võimalik kohaldada õppeprotsessile.

Töö neljandas peatükis analüüsitakse erinevaid õpitulemustele antavaid hinnanguid, lähtudes nende õiguslikust tähendusest, ja selgitatakse välja, millised hinnangud peaksid olema kohtulikult vaidlustatavad. Selle eesmärgi saavutamiseks eristatakse õpitulemustele antavaid hinnanguid lähtudes sellest, mitmendat korda aineeksamit või arvestust sooritatakse ja kas tegemist on kohustusliku, valik- või vabaainega. Lisaks analüüsitakse positiivsete hinnangute vaidlustamise võimalikkust ning lõpueksamile ja lõputööle antavaid hinnanguid ning nende kohtulikku vaidlustatavust.

Töö viimases peatükis selgitatakse välja, millises ulatuses oleks põhjendatud vaidlustatavate hinnangute kohtulik kontroll, võttes arvesse ka PS §-s 38 sätestatud teaduse ja selle õpetamise vabadust ning ülikooli autonoomiat. Seejärel analüüsitakse, kas õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamiseks võiks sätestada seaduses kohustusliku kohtueelse menetluse nõude.

Magistritöö kirjutamisel on kasutatud dogmaatilist meetodit, võrdlev-ajaloolist meetodit kohtupraktika arengute uurimisel ning analüütilis-süsteemset meetodit uurimaks haldusmenetluse ja õppeprotsessi omavahelisi seoseid.

Töö kirjutamisel on põhilisteks allikateks olnud Riigikohtu ja alamate astmete kohtute lahendid ning Eestis ilmunud haldusõiguse valdkonna teoreetiline kirjandus, eriti Tartu Ülikooli professor K. Meruski poolt kirjutatu. Lisaks on kasutatud seaduste kommentaare ning olulises osas ka Konstanzi ülikooli emeriitprofessor H. Maureri raamatut „Haldusõigus. Üldosa“⁵. Töös on läbivalt viidatud ka Tartu Ülikooli õppekorralduseeskirjale⁶. Võõrkeelse kirjanduse puhul tuleb välja tuua G. Beaucampi ja J. Seiferti artikkel „Wann lohnt sich die Anfechtung einer Prüfungsentscheidung? Ein Überblick anhand der jüngeren obergerichtlichen Rechtsprechung“⁷.

---

⁵ H. Maurer (viide 4).

⁶ Tartu Ülikooli õppekorralduseeskiri. Vastu võetud Tartu Ülikooli senati 26.04.2013. a määrusega nr 5. Arvutivõrgus: http://www.ut.ee/sites/default/files/livelink_files/kehtib_alates_01.01.2014_oppekorralduseeskiri.pdf (29.04.2014).

⁷ G. Beaucamp, J. Seifert. Wann lohnt sich die Anfechtung einer Prüfungsentscheidung? Ein Überblick anhand der jüngeren obergerichtlichen Rechtsprechung. – NVwZ 2008 nr 3.

1. Õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamise võimalused kehtiva regulatsiooni ja kohtupraktika kohaselt

1.1. Ülevaade õpitulemustele antavate hinnangute ülikoolisisesest vaidlustamise korrast Tartu Ülikoolis

Tartu Ülikool on ülikooliseaduse (ÜKS)⁸ § 14 lg 3 p 11, Tartu Ülikooli seaduse (TÜKS)⁹ § 2³ lg 4 p 6 ja Tartu Ülikooli põhikirja¹⁰ § 32² punkti 7 alusel võtnud vastu õppekorralduseeskirja (edaspidi ka ÕKE), mis muu hulgas reguleerib ka õppekorraldusega seonduvate otsuste vaidlustamist. ÕKE ei konkretiseeri, mida tuleb pidada õppekorraldusega seonduvaks otsuseks ega too välja nende liike. ÕKE peatükist IX.11 tuleneb, et õppekorraldusega seonduvaks otsuseks on muu hulgas VÕTA¹¹ otsus, lõpueksami ja lõputöö hinne ja õppetasu otsus. Kuna õppekorraldusega seonduvaid otsuseid ei ole ÕKE-s täpselt määratletud, tuleb nendeks pidada kõiki ülikooli konkreetset üliõpilast puudutavaid otsuseid, milleks on ka üliõpilase õpitulemustele antavad hinnangud. Õpitulemusele antava hinnanguna käsitletakse käesoleva töö raames iga üliõpilase õpiväljundite saavutamisele ülikooli õppejõu poolt antavat hinnangut.¹²

Õpitulemusele antava hinnangu ülikoolisisesest vaidlustamise soovi korral tuleb seega lähtuda õppekorraldusega seonduvate otsuste vaidlustamise regulatsioonist, mis sisaldub ÕKE peatükis IX.11. Tartu Ülikooli õppekorralduseeskiri reguleerib erinevalt õppeprotsessi raames õpitulemusele antava hinnangu ning lõpueksami ja lõputöö hinde vaidlustamist.

Nimelt tuleb õppekorraldusega seonduv otsus, mille alla kuulub eeltoodust tulenevalt ka õppeprotsessi raames õpitulemusele antav hinnang, ÕKE p 207 kohaselt vaidlustada seitsme päeva jooksul otsuse teatavaks tegemisest suuliselt või kirjalikult otsuse tegija poole pöördudes. Otsuse muutmata jätmise korral on võimalik seitsme päeva jooksul esitada kirjalik apellatsioon dekaanile, kes võib apellatsiooni läbivaatamiseks moodustada komisjoni. Dekaan teeb oma

⁸ Ülikooliseadus. – RT I 1995, 12, 119...RT I 13.03.2014, 2.

⁹ Tartu Ülikooli seadus. – RT I 1995, 23, 333...RT I 13.03.2014, 2.

¹⁰ Tartu Ülikooli põhikirja. Vastu võetud Tartu Ülikooli nõukogu 28.05.1999 otsusega nr 47. Arvutivõrgus: http://www.ut.ee/livelink_files/1211486.pdf (02.05.2014).

¹¹ VÕTA otsus tähendab ülikooli otsust üliõpilase taotluse osas, milles on soovitud varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamist vastuvõtutingimustele vastavuse kindlaksmääramisel ja õppekava täitmisel (ÕKE p 90).

¹² Magistritöö alapeatükis 1.3 käsitletakse õpitulemusele antava hinnanguna ka kutseeksamil ja gümnaasiumiastmes antavaid hinnanguid.

põhjendatud otsuse apellatsiooni rahuldamise või rahuldamata jätmise kohta üliõpilasele teatavaks 14 päeva jooksul apellatsiooni esitamisest arvates. ÕKE p 209 sätestab, et dekaani otsusega mittenõustumise korral võib 30 päeva jooksul esitada apellatsiooni vaidluskomisjonile. Kui vaidlustatava otsuse tegijaks on dekaan või õppeprorektor, toimub vaidlustamine sarnaselt eeltoodule, kuid kirjalik vaidlustus tuleb esitada otse dekaanile või õppeprorektorile (ÕKE p 208).

Seevastu lõpueksami või lõputöö hinde vaidlustamiseks tuleb ÕKE p 215 kohaselt kahe tööpäeva jooksul pärast tulemuste teatavaks tegemist esitada kirjalik apellatsioon dekaanile. Seejärel kutsub dekaan seitsme päeva jooksul kokku uues koosseisus komisjoni ning komisjoni kokkukutsumisest arvates seitsme päeva jooksul teeb komisjon otsuse, mille vaidlustamiseks saab esitada 30 päeva jooksul apellatsiooni vaidluskomisjonile.

ÕKE p 214 sätestab, et vaidluskomisjon teavitab üliõpilast ja teisi vaidluse osapooli 21 päeva jooksul apellatsiooni esitamisest arvates, kas komisjon jätab vaidlustatud otsuse jõusse või tühistab otsuse ja teeb sama asja kohta uue otsuse või tühistab otsuse ja saadab asja otsuse teinud isikule või organile uueks lahendamiseks. Mõjuvatel põhjustel võib vaidluskomisjon apellatsiooni läbivaatamise tähtaega pikendada, teavitades sellest apellatsiooni esitajat. Vaidluskomisjoni otsus ülikoolis edasikaebamisele ei kuulu.

1.2. Õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku vaidlustamise regulatsioon seadustes

Õpitulemusele antava hinnangu ülikoolisese vaidlustamisvõimaluse kõrval on üliõpilasel võimalik pöörduda oma õiguste kaitseks ka kohtu poole, kusjuures kõrgkoolisese vaidlustamisvõimaluse kasutamine ei ole kohustuslikuks kohtueelseks menetluseks.

Avalik-õiguslike ülikoolide tegevust reguleerib Eestis ülikooliseadus, mille § 3 lg 1 sätestab muu hulgas seda, et ülikooliseadust kohaldatakse Tartu Ülikoolile niivõrd, kuivõrd Tartu Ülikooli seadus ei sätesta teisiti.

Uurimaks seda, milline eriregulatsioon on Tartu Ülikooli üliõpilaste õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku vaidlustamise osas kehtestatud seaduses, tuleb *lex specialis derogat legi generali* põhimõttest lähtudes pöörduda esmalt Tartu Ülikooli seaduse poole.

TÜKS § 1 sätestab, et Tartu Ülikooli seadus määrab Tartu Ülikooli õigusliku seisundi suhetes riiklike institutsioonidega. Seadus sätestab ülikooli autonoomia, tegevuse aluste ja korralduse erisused võrreldes teiste avalik-õiguslike ülikoolidega. Nimetatud seaduses, mis koosneb 15-st paragrahvist, ei sisaldu eriregulatsiooni õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku vaidlustamise osas.

Lisaks Tartu Ülikooli seadusele reguleerib Tartu Ülikooli tegevust ülikooliseadus. ÜKS § 1 kohaselt on ülikooliseaduse ülesandeks muu hulgas ka üliõpilaste põhiõiguste ja -kohustuste sätestamine. ÜKS §-s 42 on sätestatud mitmed üliõpilase õigused, kuid samas puudub nii seal kui ka ülejäänud seaduses eriregulatsioon õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku vaidlustamise osas. Küll aga on ÜKS § 42 lg-s 12 sätestatud üliõpilase õigus kasutada muid seaduse, ülikooli põhikirja, sisekorraeskirjade ja muude õigusaktidega üliõpilastele kehtestatud õigusi.

Seega ei ole Tartu Ülikooli tegevust puudutavates seadustes kehtestatud õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku vaidlustamise osas erisätteid ning õpitulemusele antava hinnangu vaidlustamise soovi korral saab lähtuda halduskohtumenetluse seadustiku¹³ (HKMS¹⁴) § 37 lg-st 2.

1.3. Õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku kontrolli ulatus senises kohtupraktikas

1.3.1. Kutseksamitel õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamine

Kohtumenetluses on olnud mitmeid kaebusi, kus on vaidlustatud erinevate kutse-, atesteerimis- ja eksamikomisjonide otsuseid, millest on sõltunud isiku võimalused tegutseda mingil kindlal tegevusalal.

¹³ Eeldusel, et tegemist on avalik-õiguslikust suhtest tekkinud vaidlusega.

¹⁴ Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I 23.02.2011, 3...RT I 23.12.2013, 2.

Üheks selliseks on olnud Riigikohtuni jõudnud vaidlus, kus isik vaidlustas pankrotihaldurite eksami- ja atesteerimiskomisjoni otsust, millega ta loeti pankrotihalduri eksami mittesooritanuks. Viidates PS §-le 29, leidis Riigikohus, et sellise otsuse kohtulik kontroll peab olema tagatud, sest komisjoni poolt tehtud otsusest sõltub isiku õigus tegutseda pankrotihaldurina ehk selle eksami tulemustest sõltub isiku võimalus realiseerida oma põhiseaduslikku õigust vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Riigikohus märkis, et kohtuliku kontrolli võimaluse tagamiseks peavad eksami kulg, selle tulemused ja komisjoni otsus olema kontrollitavad. Kuna eksami suuline osa koosnes vestlusest, siis peab vestluse käik olema vajaduse korral reprodutseeritav.¹⁵

Samale järeldusele jõudsid kohtud ka asjas, kus vaidlus puudutas vandetõlgi eksami komisjoni negatiivset otsust. Esimese ja teise astme kohtud leidsid, et eksamitulemuste, mis on tihedalt seotud isiku õigusega valida vabalt tegevusala, materiaalse õiguspärasuse kohtulik kontroll on võimalik ja seega on need otsused täielikult kohtulikult kontrollitavad.¹⁶ Riigikohus sellele vastu ei vaieldud, kuid leidis, et kassatsiooniastmes vaidlustatud komisjoni otsuse tühistamise töid selles asjas kaasa juba formaalsed puudused, mis eksamikorralduses esinesid.¹⁷

Eeltoodud Riigikohtu lahendile, mis puudutas pankrotihaldurite eksami- ja atesteerimiskomisjoni otsust, tugines ka Tallinna Halduskohus, kui kontrollis Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja otsust, millega loeti isik kohtutäituri eksami mittesooritanuks. Kohus ei nõustunud selles asjas vastustaja seisukohaga, nagu alluks sellise eksami hindamine kohtulikule kontrollile vaid väga piiratus ulatuses. Kohus viitas PS §-le 29 ja leidis, et vaidlustatud otsus on täielikult kohtulikult kontrollitav ning hindas selle materiaalselt õiguspärasust.¹⁸

Kohtupraktika kohaselt on seega sellistel eksamitel antud hinnangud, milledest sõltub isiku võimalus tegutseda mingil kindlal tegevusalal või elukutsel, täielikult kohtulikult kontrollitavad. Kohus saab hinnata nii nende hinnangute formaalset kui ka materiaalselt õiguspärasust.

---

¹⁵ RKHKo 30.05.2000, 3-3-1-20-00.

¹⁶ TlnHKo 19.08.2003, 3-681/2003; TlnRnKo 23.09.2004, 2-3/295/04.

¹⁷ RKHKo 28.02.2005, 3-3-1-87-04.

¹⁸ TlnHKo 20.09.2011, 3-11-1201.

1.3.2. Gümnaasiumis õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamine

Halduskohtus on vaidlustatud ka gümnaasiumiastmes õpitulemustele antavaid hinnanguid. Kaebuse tähtaegsuse küsimuse tõttu Riigikohtuni jõudnud vaidluses soovis isik vaidlustada kirjandile (riigieksam) antud negatiivset hinnangut, mille kohaselt oli see väärt 18 punkti. Eksami positiivsele tulemusele sooritamiseks oli vaja koguda 20 punkti. Riigikohus selgitas selles asjas riigieksami tulemuse halduskohtuliku kontrolli võimalusi. Lahendi kohaselt ei anna kool gümnaasiumi lõputunnistust isikule, kes ei ole mõnda valitud riigieksamitest positiivse tulemusega sooritanud. Seega toob mitterahuldav eksamitulemus kaasa gümnaasiumi lõpetamata jätmise, millega võidakse riivata mitmeid isiku põhiõigusi (nt PS §-s 29 sätestatud õigust vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta ning PS §-s 19 sätestatud õigust vabale eneseteostusele). Seega tuleb Riigikohtu hinnangul halduskohtul otsust, mille kohaselt on riigieksam sooritatud mitterahuldavalt, tõhusa õiguskaitse tagamiseks sisuliselt kontrollida, kasutades vajadusel eksperdi abi.¹⁹

Esimese astme kohus juhenduski eeltoodust, määras keeleekspertiisi ning kontrollis kirjandile antud hinnangut sisuliselt.²⁰ Seega alluvad riigieksamite sooritatusele antavad negatiivsed hinnangud kohtupraktika kohaselt täielikule halduskohtulikule kontrollile.

1.3.3. Avalik-õiguslikus ülikoolis õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamine

1.3.3.1. Kohtupraktika aastatel 2008 - 2012

Avalik-õiguslikus ülikoolis õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamisel on kohtud jõudnud alljärgnevatele seisukohtadele.

Haldusasjas, kus vaidlustati Tartu Ülikooli Narva Kolledži pedagoogika ja psühholoogia magistrieksami hinnet C, märkis esimese astme kohus, et „eksamil tehtud otsustused kuuluvad

---

¹⁹ RKHKm 05.03.2009, 3-3-1-97-08.

²⁰ TrtHKo 07.12.2009, 3-08-1558.

piiratud kohtuliku kontrolli alla. Kohus ei ole pädev kontrollima eksami tulemust sisuliselt, st üliõpilase teadmiste ja oskustele antud pedagoogilist hinnangut. Kohus saab anda hinnangu sellele, kas eksam on korraldatud vastavuses eksami korraldamist sätestavate eeskirjadega. Eksami korraldust sätestavate eeskirjade rikkumise korral tühistab kohus eksami tulemuse üksnes siis, kui tuvastatud rikkumised võisid mõjutada eksami tulemust. Kohus on volitatud kontrollima eksami tulemust sisuliselt siis, kui eksami tulemus võib mõjutada kaebaja edasist elukäiku, kui eksamitulemusest sõltub isiku õigus töötada valitud kutsealal või vastaval ametikohal.²¹ Kohus leidis selles asjas, et positiivne eksamihinne ei mõjuta võimalust valitud kutsealal või vastaval ametikohal töötada ja kaebaja väide, et eksamihinne võib piirata tema võimalusi tasuta õpingute jätkamiseks, on oletuslik.

Samale järeldusele jõudis esimese astme kohus haldusasjas, kus vaidlustati Tartu Ülikooli füüsika-keemiateaduskonna bakalaureusetöö hinnet D, kusjuures kaebaja oli eelnevalt hinde ülikoolisiselisel vaidlustamisel saavutanud selle, et ta sai tööd kahel korral uuesti kaitsta, kuid hinnang jäi samaks. Ka selles asjas väitis kaebaja, et bakalaureusetööle antud hinnang jääb piirama tema edasisi õppimisvõimalusi, kuna mõjutab magistriõppesse sisseastumist. Kohus leidis, et kaebaja väide on oletuslik ning märkis, et üliõpilase õpitulemuste diferentseeritud hindamine ei tähenda üliõpilase teadmiste omandamise kitsendamist ega riiva tema põhiõigust haridusele või eneseteostusele. Lisaks viitas kohus sellele, et hinde panemise otsus on pedagoogiline otsus, mitte haldusakt (otsus) haldusmenetluse seaduse (HMS)²² § 51 mõistes.²³

Haldusasjas, kus vaidlustati Tartu Ülikooli arstiteaduskonna kardioloogia eriala residentuuri lõpueksami hinnet F, viitas esimese astme kohus eelpool kajastatud Riigikohtu lahenditele nr 3-3-1-20-00 ja nr 3-3-1-97-08 ning leidis, et otsus, mille kohaselt on lõpueksam sooritatud mitterahuldavalt, on sisuliselt kontrollitav. Kohus leidis, et kaebajale oli lõpueksamil esitatud lubamatu küsimus, mis seisnes tema praktiliste oskuste hindamises. Objektiivsest õigusest tulenevalt võis praktiliste oskuste hindamine toimuda ainult õppetöö käigus, mitte lõpueksamil. Seega oli vastustaja lähtunud mitteasjakohastest kaalutlustest ning lõpueksami komisjoni otsus kuulus tühistamisele.²⁴

---

²¹ TrtHKo 17.03.2008, 3-07-1708.

²² Haldusmenetluse seadus. – RT I 2001, 58, 354...RT I, 23.02.2011, 3.

²³ TrtHKo 23.09.2008, 3-08-787.

²⁴ TrtHKo 05.10.2009, 3-09-65.

Kui eelnevates lahendites oli vaidlustatud lõputöö ja lõpueksamite hindeid, siis järgnevas kohtuasjas oli vaidlusaluseks hindeks Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas tsiviilkohtumenetluse aineeksamil saadud hinne D. Ka selles vaidluses viitas esimese astme kohus eksamil tehtud otsuste piiratud kohtulikule kontrollile ning märkis, et eksamihinne kujunemise sisulist õiguspärasust saab kohus kontrollida juhul, kui eksami tulemus võib riivata isiku põhiseaduslikke õigusi. Kohus ei pidanud selles asjas usutavaks kaebaja väidet, et madal eksamihinne vähendab tema võimalusi tulevikus erialast tööd leida. Samuti leidis kohus, et madal hinne nimetatud aines ei vähenda kaebaja võimalust jätkata õigusteaduse õpinguid Tartu Ülikooli õigusteaduskonna magistriastmes, kuna tsiviilkohtumenetluse aine ei olnud magistriastme eeldusaine. Eeltoodust tulenevalt ei kontrollinud kohus vaidlustatud eksami otsust sisuliselt, vaid kontrollis üksnes seda, kas oli rikutud eksamikorraldust või eksami hinne vaidlustamise menetlust ning kas tuvastatav menetluslik rikkumine võis viia väärre otsusele.²⁵

Kohtupraktika kohaselt ei ole kohtud seega pidanud võimalikuks sisulisest küljest kontrollida lõputöödele või lõpueksamitele antud positiivseid hinnanguid, sest nende hinnangute mõju kaebaja edasisele elukäigule on oletuslik. Negatiivse lõpueksami hinne sisulist kontrolli on aga jaatatud. Õppeprotsessi kestel antavate positiivsete hinnangute sisulist kohtulikku kontrolli ei ole samuti peetud võimalikuks, kui tegemist on olnud ainega, mis ei ole eeldusaineks järgmisele õppeastmele. Küll on aga kohtud alati pidanud võimalikuks kontrollida seda, kas õpitulemustele hinnangute andmisel on kinni peetud menetlusnõuetest.

1.3.3.2. Riigikohtu 4. märtsi 2013. a otsus haldusasjas nr 3-3-1-68-12

2012. a esitati Riigikohtule kassatsioonkaebus, kus muu hulgas väideti Tartu Ülikooli õigusinstituudis kahel järjestikusel (3. ja 29. juunil 2009. a) asjaõiguse aineeksamil saadud negatiivsete tulemuste õiguspärasuse üle. Kohtumenetluse ajal oli kaebaja läbinud asjaõiguse aine teistkordselt ning oli arvuliselt kolmandal eksamil saanud positiivse tulemuse.

---

²⁵ TrtHKo 29.02.2012, 3-11-2797.

Riigikohtu halduskolleegiumi kolmeliikmelises koosseisus tekkisid selle haldusasja lahendamisel põhimõttelist laadi eriarvamused seaduse kohaldamisel, mistõttu anti asi HKMS § 226 lg 1 p 1 alusel läbivaatamisele Riigikohtu halduskolleegiumi kogu koosseisule.²⁶

Kaebaja leidis selles asjas, et tema asjaõiguse aineeksamil õpitulemustele antud hinnangud olid tühised ja seetõttu puudus tal võimalus asuda 2009. a õppima magistriõppesse, kuna asjaõiguse aine oli magistriastme eeldusaine. Sellega piirati tema PS §-dest 19, 29 ja 37 tulenevaid õigusi.

Riigikohtu seisukohad asjaõiguse aine kui magistriastme eeldusaine eksamitulemuste vaidlustatavuse osas olid järgmised.

Kolleegium leidis üldistatult, et halduskohtus on vaidlustatavad sellised haridusalased otsustused, mis takistavad isiku juurdepääsu hariduse omandamisele või tingivad haridustaseme omandamise lõpetamise, mis omakorda piirab isiku valikuvõimalusi haridustee jätkamisel või soovitud erialal tööle asumisel. Kaebaja poolt vaidlustatud eksamitulemused tõid kolleegiumi hinnangul endaga kaasa erinevaid õigusliku tähendusega tagajärgi. Nendeks olid bakalaureuseastme läbimise takistamine ja õppeaja pikenedamine, kuna kahe negatiivse asjaõiguse eksami tulemuse saamine lükkas edasi magistriõppesse astumiseks vajalike eelduste täitmise. Lisaks kaasnesid kaebajale õppeaja pikenedamisega täiendavad rahalised kohustused, sest tegemist oli riigieelarvevälisel õppekohal õppiva üliõpilasega. Kolleegium märkis, et pelgalt uue eksamiotsustuse tegemine ei kõrvalda varasemate negatiivsete otsustuste siduvust, kuna samas õppeaines neljal korral eksami ebaõnnestunult sooritamise vältimatu tagajärg on ÕKE p 111 kohaselt eksamitulemuse tühistamine. Ka juba teistkordne negatiivne eksamitulemus avaldab üliõpilase õigustele otsest mõju, sest õppeaeg võib pikeneda.

Kolleegiumi hinnangul vastasid kaebaja poolt vaidlustatud hindamisotsustused eelhaldusakti tunnustele. Otsuse kohaselt teostab ülikool riiklike haridust tõendavate dokumentide väljastamisega avalikku võimu ning üliõpilane on avalik-õiguslikus ülikoolis kõrgharidust omandades ülikooliga avalik-õiguslikus suhtes. Riigikohus märkis, et hindamistulemustel puudub kõrgkooliõppe protsessis HMS § 51 lg 1 ja § 52 lg 2 koostoimest tulenev regulatiivsus selle traditsioonilises tähenduses, kuid asjaolu (eksamihinde) õiguslikult kindlakstegemisega

---

²⁶ RKHKm 05.12.2012, 3-3-1-68-12.

mõjutatakse ülikooli järgnevaid otsustusi riiklike lõpudokumentide väljaandmisel. Eksamitulemus on personaalne ja üksikjuhtumile suunatud otsustus, mis omab välismõju. Ta võib olla vormistatud haldusaktile tavapärasest erineval moel ning hindamisotsustuste olemusliku eripära tõttu ei pea neile laienema põhjendamisnõuded haldusmenetluse seaduse tavapärasest tähenduses.

Õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku kontrolli ulatuse kohta märkis kolleegium, et pedagoogiliste hinnanguliste otsuste sisuline kontroll on võimalik piiratud ulatuses. Kõrgkooliõppe raames antavate hinnangute puhul ei ole haldusast nr 3-3-1-97-08 tulenev seisukoht nende sisulise kontrollitavuse kohta täiel määral kohaldatav. Kõrgkoolis õppeprotsessi jooksul õpitulemustele antavate hinnangute puhul peab kohtul olema võimalik kontrollida nende läbiviimise ja hindamise menetluslikku külge ning ilmselgeid sisulisi vigu. Sisulise vea olemasolu peab tõendama eksamitulemuse vaidlustaja ja selleks tuleb vajaduse korral lisaks muudele tõenditele kasutada eksperdi arvamust.

Kolleegium rõhutas, et kõnealusest otsusest tulenevad järeldused puudutavad ainult seda konkreetset vaidlust ning märkis, et seaduse või seaduse alusel võidakse luua eksamite läbiviimise ning õpiväljundite hindamise teistsuguseid või üksikasjalikumaid regulatsioone, mis võivad viia praegusest juhtumist erinevale tulemusele ka eksamitulemuste õigusliku olemuse määratlemise ning kohtuliku vaidlustamise osas.

Kolleegiumi otsusest nähtub seega selgelt, et selles sisalduvaid järeldusi ei saa laiendada kõikidele õpitulemustele antavatele hinnangutele ning nende vaidlustamisele. Käesoleval juhul oli tegemist magistriastme eeldusaine kahel esimesel eksamil antud negatiivsete hinnangutega, mis koosmõjus viisid selleni, et isiku magistriõppesse astumine lükkus edasi ning sellega kaasnesid ka rahalised kohustused. Kolleegium pidas sellises situatsioonis võimalikuks õpitulemustele antud hinnangute vaidlustamist. Eeldus, mis kehtib kõikide haridusalaste otsustuste vaidlustamisel on see, et vaidlustatavad on otsustused, mis takistavad isiku juurdepääsu hariduse omandamisele või tingivad haridustaseme omandamise lõpetamise, mis omakorda piirab isiku valikuvõimalusi haridustee jätkamisel või soovitud erialal tööle asumisel.²⁷

---

²⁷ RKHKo 04.03.2013, 3-3-1-68-12 koos kohtunik I. Koolmeistri eriarvamusega, p 5.

Vaidlustatavate hinnangute sisulist kontrolli on kolleegium pidanud võimalikuks vaid piiratud ulatuses ilmselgete sisuliste vigade osas.

Eeltoodud kohtuasjas jäid kaks riigikohtunikku eriarvamusele. I. Koolmeister leidis, et aineeksamil saadud hinnete vaidlustamise võimalikkus viiks ilmselgelt ebamõistlike õiguslike järeldusteni. Ta põhjendas seda sellega, et juba aineeksamile pääsemine võib olla seotud teatud tingimuste täitmisega (nt kontrolltööde sooritamine) ja siis peaksid ka need teadmiste kontrolli vormid olema vaidlustatavad. Lisaks laieneks lahendi ekslik ideoloogia ka üld- ja kutseharidusele, kus teadmiste kontroll, aga ka edasiandmine muutuks kohtulikult kontrollitavaks. Ta ei pidanud sellist õppeprotsessi meetodite ja vormide „lausjuridiseerimist“ põhjendatuks. Kohtuliku kontrolli ulatuse kohta märkis I. Koolmeister, et „[v]ea tuvastamine on teadmiste õigsuse tuvastamine. Kuigi kohus ka tavapärasel menetluses tugineb oma otsustustes tõenditele, mille alusel tuvastab tõe, on teadmiste tõepärasus (õigus) esmalt teadusliku tõe küsimus. Kohtul pole üldjuhul piisavat pädevust kontrollida erialaspetsialisti (õpetaja/õppejõu) poolt õppuri teadmiste õigsusele antud hinnangut. Õige (teaduslik) teadmine ei ole õiguslikult tuvastatav asjaolu“.²⁸ Ta nõustus varasema kohtupraktikaga, et teatud hindamisotsustused (riigieksamid, kutseksamid jms) on kohtulikult kontrollitavad, kuid märkis, et ka siis ei ole eksamihinne haldusakt ja õppeprotsess haldusmenetlus. Kokkuvõttes leidis I. Koolmeister, et kaebajal puudub kaebeõigus ning kaebus ei kuulu halduskohtus läbivaatamisele.

T. Anton leidis oma eriarvamuses, et õppeprotsess, sh hindamisotsustuste tegemine, ei kujuta endast avaliku võimu teostamist. ÜKS § 33 sätestab, et ülikooli töötajad (sh õppejõud) ja üliõpilased moodustavad ülikooli liikmeskonna, mis rõhutab tema hinnangul võimuhete puudumist õppejõudude ja üliõpilaste vahel. Ta märkis, et lahendist jääb selgusetuks, kes on haldusorganiks, kas õppejõud, ülikooli struktuuriüksus või ülikool. T. Antoni hinnangul ei ole õppeprotsessi raames ülikooli puhul tegu haldusorganiga, sest õppejõud pole avalikud teenistujad ega ühekordset või väheolulist avaliku halduse ülesannet täitvad töötajad. Õppeprotsessi sekkumist näeb ta ülikooli autonoomia piiramisena, mida võib teha seadusandja, mitte kohus. Ta märgib, et kolleegium ei ole selgitanud, kas haldusmenetluseks on hindamismenetlus või laiemalt õppeprotsess ning kas sellisele haldusmenetlusele laienevad ka haldusmenetluse seaduse üldsätted ja 2. peatüki sätted. Lisaks leiab T. Anton, et selles asjas ei olnud tegemist

---

²⁸ RKHKo 04.03.2013, 3-3-1-68-12.

eksamitulemusega, mis oleks teinud õiguslikult siduvalt kindlaks asja lõplikul lahendamisel tähtsust omava asjaolu. Tegemist võis olla faktiliste, mitte õiguslike tagajärgedele, mis viitab pigem toimingule. T. Anton märkis veel, et kolleegiumi seisukoht, mille kohaselt eksamitulemuste eripära tõttu ei laiene neile „põhjendamisinõuded haldusmenetluse seaduse tavapärasel tähenduses“ viib raskusteni eksamitulemuste kohtuliku kontrolli läbiviimisel. Tema hinnangul on kolleegiumi juhised, mille kohaselt tuleks kontrollida vaid eksami läbiviimist, hindamise menetluslikku külge ja ilmselgeid sisulisi vigu, eksami napi dokumenteerimise, põhjendamiskohustuse kõrvalejätmise ja juhise umbmäärasuse tõttu ebapiisav.

1.3.3.3. Kohtupraktika pärast Riigikohtu 4. märtsi 2013. a otsust haldusasjas nr 3-3-1-68-12

Tulles tagasi töö punktis 1.3.3.1. kirjeldatud vaidluse juurde, kus halduskohtule oli esitatud kaebus Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas tsiviilkohtumenetluse aineeksamil saadud hinde D vaidlustamiseks, on oluline rõhutada, et selles asjas tehti esimese astme kohtuotsus enne Riigikohtu 4. märtsi 2013. a otsust asjas nr 3-3-1-68-12, kuid otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse lahendas ringkonnakohus peale Riigikohtu lahendi tegemist asjas nr 3-3-1-68-12.

Ringkonnakohus märkis otsuses, et isik saab halduskohtus eksamihinnete sisulisel vaidlustamisel reeglina tugineda vaid oma põhiõigusele haridusele (PS § 37), tegevusala, elukutse ja töökoha valikuvabadusele (PS § 29). Igaühe subjektiivset õigust kõrgemale eksamihindele, mis eeltoodud õigusi ei mõjuta, põhiseadus ega muud seadused ei sätesta. Seetõttu ei saa vaid üliõpilase soov kõrgema eksamihinde saamiseks kaasa tuua hindamisotsustuste sisuliste vigade lauskontrolli ekspertide kaasabil. Küll aga on eksaminandil õigus ausale, erapooletule ja läbipaistvale haldusmenetlusele eksamikorralduses ning eksamihinde vaidlustamise menetluses. Ringkonnakohus tugines oma lahendis Riigikohtu otsusele asjas 3-3-1-68-12 ja leidis, et kuna tsiviilkohtumenetluse aine ei olnud eeldusaineks magistriõppesse astumisel, siis ei saa saadud hinne takistada kaebaja haridustee jätkamist. Lisaks oli kaebaja väide selle kohta, et Tallinna advokaadibürood teevad kandidaatide eelvaliku hariduse (eksamihinnete) põhjal, tõendamata. Ringkonnakohus leidis seega, et vaidlusaluse eksamihinde mõju kaebaja PS §-s 37 ning PS §-s

29 sätestatud õigustele oli marginaalne ning halduskohus jättis põhjendatult eksamihinde sisuliselt kontrollimata.²⁹

Lisaks toon siinkohal välja veel ühe vaidluse, mis ei ole magistritöö kirjutamise aja seisuga lõpplahendit saanud ning ei puuduta avalik-õiguslikku ülikooli, kuid käsitleb koolis antavat hinnangut.

Halduskohtule esitatud kaebuses sooviti vaidlustada põhikooli 6. klassi õpilase käitumisele antud veerandihinnet (“mitterahuldav”). Esimese astme kohus tagastas kaebuse HKMS § 121 lg 2 p 1 alusel ilmselge kaebeõiguse puudumise tõttu, viidates Riigikohtu otsusele nr 3-3-1-68-12.³⁰ Määruskaebusest esitatud põhjendustest tulenevalt tühistas ringkonnakohus aga esimese astme kohtu lahendi, kuna vaidlustatud käitumishinne oli oluline kriteerium teise kooli 7. klassi sisseaamisel. Ringkonnakohus leidis, tuginedes Riigikohtu otsusele asjas nr 3-3-1-68-12, et ka mitterahuldavat käitumishinnet võib pidada selliseks haridusalaseks otsustuseks, mis välistab või piirab teatud haridusalaseid valikuid.³¹

1.4. Õpitulemustele antavate hinnangute kohtulikul vaidlustamisel tõusetuvad küsimused

Avalik-õiguslikus ülikoolis õpitulemustele antavate hinnangute kohtulik vaidlustamine on õiguslikult reguleerimata valdkond, kus on teed rajanud kohtupraktika, mis on aga tekitanud ka palju küsitavusi.

Magistritöö alapeatükis 1.3.3.1 kirjeldatud kohtuasjade puhul on kohtud tunnistanud õpitulemustele antud hinnangutega seotud vaidlused avalik-õiguslikust suhtest tulenevateks vaidlusteks ja sellel küsimusel ei ole lahendites pikemalt peatunud ning õpitulemusele antava hinnangu olemust ei ole üheski lahendis analüüsitud. Vaid ühes otsuses on halduskohus

---

²⁹ TrtRnKo 30.04.2013, 3-11-2797 (koopია autori valduses).

³⁰ TlnHKm 11.03.2013, 3-13-191 (koopია autori valduses).

³¹ TlnRnKm 26.06.2013, 3-13-191.

maininud, et hinde panemise otsus on pedagoogiline otsus, mitte haldusakt (otsus) HMS § 51 mõistes.³²

Riigikohus on haldusasja nr 3-3-1-68-12 otsuses leidnud, et sellised kõrgharidustaseme õppe raames tehtavad hindamisotsustused nagu need, mida kaebaja vaidlustas, vastavad eelhaldusakti tunnustele HMS § 52 lg 1 p 2 tähenduses. Seega on kolleegium leidnud, et avalik-õigusliku ülikooli õppeprotsessile kohaldub haldusmenetluse seadus, millest võib teha järelduse, et õppeprotsessi tuleks pidada haldusmenetluseks.

Sellele seisukohale oponeerisid eriarvamustes riigikohtunikud I. Koolmeister ja T. Anton, kes kahtlesid ülikooli, tema struktuuriüksuse või õppejõu haldusorganiks olemises ja õppeprotsessi võrreldavuses haldusmenetlusega haldusmenetluse seaduse tähenduses. Seega on isegi Riigikohtu tasandil olnud sellistes põhimõttelistes küsimustes eriarvamustel.

HMS § 2 lg 1 sätestab, et haldusmenetlus on haldusorgani tegevus määruse või haldusakti andmisel, toimingu sooritamisel või halduslepingu sõlmimisel. HMS § 8 lg 1 kohaselt on haldusorgan seadusega, selle alusel antud määrusega või halduslepinguga avaliku halduse ülesandeid täitma volitatud asutus, kogu või isik.

Kontrollimaks seda, kas avalik-õiguslikus ülikoolis toimuvat õppeprotsessi ja selle käigus õpitulemustele hinnangute andmist saab pidada haldusorgani poolt läbiviidavaks haldusmenetluseks, peab leidma vastused järgnevatele küsimustele.

Esiteks peab vastama küsimusele, kas avalik-õigusliku ülikooli õppeprotsessi raames täidetakse avaliku halduse ülesandeid. Sellele küsimusele vastuse saamiseks tuleb analüüsida, kas kõrghariduse omandamise võimaldamine on riigi ülesanne ja kas selle kohustuse täitmine on üle antud avalik-õiguslikule ülikoolile.

Teiseks peab vastama küsimusele, kas õpitulemustele hinnangute andmisel teostatakse avalikku võimu. Riigikohtu halduskolleegium on haldusasja nr 3-3-1-68-12 otsuses leidnud, et riiklike haridust tõendavate dokumentide (diplomid) väljastamisega teostab ülikool avalikku võimu.

---

³² TrtHKo 23.09.2008, 3-08-787.

Seevastu riigikohtunik T. Anton viitab sama lahendi eriarvamuses ÜKS § 33 sisalduvale ülikooli „liikmeskonna“ mõistele ja on vastupidisel seisukohal.

Kui õppeprotsessi ja selle raames õpitulemustele hinnangute andmist saab pidada haldusmenetluseks HMS § 2 lg 1 tähenduses, siis vajab täpsustamist, kas selle tegevuse raames on haldusorganiks ülikool, tema struktuuriüksus või õppejõud. Lisaks vajab vastust ka küsimus, millise haldustegevuse liigiga on õpitulemustele antavate hinnangute puhul tegemist.

Õpitulemustele antavate hinnangute halduskohtuliku kontrolli võimalikkuse ja ulatuse kindlakstegemiseks tuleb esmalt saada vastus küsimusele, millised konkreetsed avalik-õiguslikus ülikoolis õpitulemustele antavad hinnangud peaksid alluma halduskohtulikule kontrollile. Riigikohtu haldusasja nr 3-3-1-68-12 otsuse p-s 16 toodud määratlus sellele täpset vastust ei anna.

Teiseks tuleb hinnata, millises ulatuses on õpitulemustele antavate hinnangute kohtulik kontroll võimalik arvestades PS §-s 38 sätestatud teaduse vabaduse ja ülikooli autonoomia põhimõtet. Riigikohus on haldusasja nr 3-3-1-68-12 otsuses märkinud, et pedagoogiliste hinnanguliste otsustuste sisuline kontroll on võimalik piiratud ulatuses ja kohus saab eksami puhul kontrollida selle läbiviimise ja hindamise menetluslikku külge ning ilmselgeid sisulisi vigu. Riigikohtu lahendist ei nähtu, mida tuleks mõista ilmselge sisulise vea all.

Seega tuleb järgnevalt leida vastused küsimustele, kas avalik-õiguslikus ülikoolis toimuv õppeprotsess kujutab endast avaliku halduse ülesannete täitmist, kas õpitulemustele hinnangu andmine on avaliku võimu teostamine ning eelnevale jaatava vastuse saamise korral tuleks kindlaks teha, kes on õppeprotsessis haldusorganiks. Lisaks tuleks magistritöö eesmärgi saavutamiseks teha kindlaks, millised konkreetsed õpitulemustele antavad hinnangud peaksid olema halduskohtus vaidlustatavad ja millises ulatuses nende suhtes kohtulikku kontrolli saab teostada.

2. Avalik-õigusliku ülikooli ja üliõpilase vahelise õigussuhte määratlemine

2.1. Avaliku halduse ülesannete täitmine

2.1.1. Avaliku võimu kandja kohustused kõrghariduse sfääris

Magistritöö teise peatüki eesmärgiks on välja selgitada, milline suhe on avalik-õigusliku ülikooli ja üliõpilase vahel. Selleks tuleb esmalt uurida, kas kõrghariduse omandamise võimaldamine on avaliku halduse ülesanne.

Riigil on kõigis eluvaldkondades ülesandeid, üheks neist on muu hulgas üksikisiku sihipärane toetamine ja elanikele normaalsete elutingimuste tagamine.³³ Siiä alla kuulub ka võimaluste loomine hariduse omandamiseks, sest isiku haridustasemest oleneb suuresti tema heaolu. Põhiseadus sätestab, et igäühel on õigus haridusele (PS § 37 lg 1) ja et teha haridus kättesaadavaks, peavad riik ja kohalikud omavalitsused ülal vajalikul arvul õppeasutusi (PS § 37 lg 2). PS § 37 lg 1 kui ka lg 2 kohustuse adressaatideks on seega nii riik kui ka kohalik omavalitsus, st tegu on riigi ja kohaliku omavalitsuse kaasvastutuselaga.³⁴

Õigus haridusele on subjektiivne õigus, mille kandjaks on üksikisik ja adressaadiks avaliku võimu kandja.³⁵ Õigus haridusele sotsiaalse põhiõigusena kuulub soorituspõhiõiguste hulka. Soorituspõhiõigused on õigused riigi positiivsele tegevusele. Selle funktsiooni täitmiseks ei piisa riigipoolsest sekkumata jätmisest, vaid see eeldab põhiõiguste adressaatide positiivset tegevust.³⁶ Seega ei saa hariduse omandamisvõimaluste tagamist jätta vaid erasektori ülesandeks, sest see on riigi kohustus. Haritud ja kvalifitseeritud tööjõu olemasolust sõltub ka teiste põhiõiguste tagamine (nt PS § 28 sisalduv igäühe õigus tervise kaitsmisele, mis eeldab meditsiinilise haridusega isikute olemasolu). Põhiõigus haridusele eeldab seega riigi poolset tegutsemist. Sõltuvalt hariduse

³³ K. Merusk, I. Koolmeister. Haldusõigus: õpik Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilastele. Tallinn: Juura 1995, lk 19.

³⁴ T. Annus. PS § 37/7. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura, 2012.

³⁵ R. Narits. PS/sissejuhatus. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura, 2012.

³⁶ Samas.

tasemest erinevad siiski isiku õiguse haridusele ulatus ja sellele korrespondeeruvad avaliku võimu positiivsed tegutsemiskohustused. Üldreeglina, mida kõrgem haridustase, seda suuremad on lubatavad piirangud ja seda väiksemad avaliku võimu kohustused.³⁷

Kui varasemalt oldi seisukohal, et riigi kohustused hariduse omandamisvõimaluste tagamisel piirduvad vaid koolikohustusliku hariduse kättesaadavusega, siis arvestades kõrghariduse tähtsust tänapäeva ühiskonnas, see nii enam ei ole.³⁸ Ka Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et riikide arenemisel „teadmispõhise” ühiskonna suunas muutub haridus (sh kesk- ja kõrgharidus) üha tähtsamaks – üksnes baasteadmiste omandamisvõimalus on takistuseks isiksuse ja professionaalsele arengule ning mõjutab oluliselt indiviidide heaolu.³⁹

Seda, kas õigus haridusele hõlmab endas ka õigust kõrgharidusele, on oma 2001. a kaitstud bakalaureusetöös ja ajakirjas *Juridica* ilmunud artiklis põhjalikult analüüsinud B. Aaviksoo.⁴⁰ Ta on sellele küsimusele vastanud jaatavalt ja on selle õiguse ulatuse osas leidnud, et igäihe põhiõigus kõrgharidusele tähendab õigust vabale ja võrdsele ligipääsule kõrgharidusele. Selle õiguse võib tema hinnangul lugeda realiseerituks, kui riik tagab igäihele võimaluse osaleda vastuvõtuprotseduurides.⁴¹ Seega on B. Aaviksoo leidnud, et riigi kohustused kõrghariduse vallas piirduvad ligipääsu tagamisega kõrgharidusele.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on märgitud, et kõige olulisemaks PS §-s 37 sätestatud õiguseks on õigus omandada haridust. Haridus PS § 37 tähenduses hõlmab kõik haridustasemed, s.h ka kõrghariduse.⁴² Kirjanduses on leitud, et õigus haridusele sisaldab lisaks õigusele asuda õppima ka õigust efektiivsele haridusele, õigust omandatud hariduse tunnustamisele ja õigust tasakaalustatud haridusele. Efektiivse hariduse õiguse osas on märgitud, et õigus haridusele oleks väheväärtuslik, kui saadud haridusest ei oleks reaalselt kasu. Tagatud peab olema hariduse teatud kvaliteet.⁴³ Nimetatud seisukoht laieneks seega ka kõrgharidusele, kuna see on PS § 37 kaitsealas.

³⁷ RKHKo 04.03.2013, 3-3-1-68-12.

³⁸ T. Annus. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006, lk 370.

³⁹ EIKo 21.06.2011, 5335/05, *Ponomaryovi vs. Bulgaaria*.

⁴⁰ B. Aaviksoo. Õigus kõrgharidusele Eesti Vabariigi põhiseaduses. Bakalaureusetöö. Tartu 2001; B. Aaviksoo. Õigus kõrgharidusele Eesti Vabariigi põhiseaduses. - *Juridica* 2001 nr 5.

⁴¹ B. Aaviksoo. Õigus kõrgharidusele Eesti Vabariigi põhiseaduses. - *Juridica* 2001 nr 5, lk 295.

⁴² T. Annus. PS § 37/3.3. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura, 2012.

⁴³ T. Annus (viide 38), lk 370-371.

Seega on hariduse, s.h kõrghariduse omandamise võimaldamine avaliku halduse ülesanne. Kõrgkooli tasandil on eeltoodud kohustuse adreksaadiks riik, sest kõrgkoolide asutamine on Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse ainupädevuses ning neid finantseeritakse riigieelarvest. Lisaks sätestab PS § 37 lg 5, et hariduse andmine on riigi järelevalve all, mistõttu hariduse omandamiseks võimaluste loomine ja kvaliteetse hariduse tagamine on suuresti just riigi kohustus.

2.1.2. Avalik-õiguslik ülikool kui avaliku halduse ülesannete täitja

Alljärgnevalt tuleb välja selgitada, kas riigi kohustus kõrghariduse omandamise võimaldamisel on üle antud avalik-õiguslikule ülikoolile ehk käesoleval juhul Tartu Ülikoolile.

Teatud traditsioonilisi riigi ülesandeid nagu näiteks riigikaitse, välissuhtlus ja rahandus, peab riik täitma ise.⁴⁴ Samas ei ole riigil võimalik ja ka otstarbekas teostada kõiki avaliku halduse ülesandeid oma organite kaudu. Sellepärast antakse teatud osa nendest seadusega üle iseseisvatele õigussubjektidele, kes muutuvad sellega avaliku halduse kandjateks.⁴⁵

Hariduse omandamise võimaldamine on oma olemuselt üheks selliseks ülesandeks, mida riigil on võimalik täita läbi kaudse riigihalduse ehk läbi iseseisvate õigussubjektide, sest tegemist ei ole riigi tuumikülesandega, mida põhiseaduse mõtte kohaselt on kohustatud täitma riik ise.⁴⁶

Tartu Ülikool kui iseseisev õigussubjekt on loodud Tartu Ülikooli seadusega. Riik on selle seadusega pannud Tartu Ülikoolile kohustuse anda kõrgharidustaseme õpet. TÜKS § 2 lg 3 sätestab muu hulgas, et ülikooli eesmärk on pakkuda teaduse ja tehnoloogia arengule tuginevaid kõrghariduse omandamise võimalusi kõrgharidustaseme kolmel astmel. Seaduses sätestatud eesmärk määratleb ära ülikooli ülesande, milleks on kõrghariduse omandamise võimaldamine.

---

⁴⁴ K. Merusk. Avalike ülesannete eraõiguslikele isikutele üleandmise piirid. - Juridica 2000 nr 8, lk 501.

⁴⁵ K. Merusk, I. Koolmeister, lk 62.

⁴⁶ RKÜKo 16.05.2008, 3-11-1-86-07.

Tartu Ülikool avalik-õigusliku juriidilise isikuna on loodud avalikes huvides (TsÜS⁴⁷ § 25 lg 2). Riigivastutuse seaduse (RVastS)⁴⁸ § 2 lg 1 kohaselt on avalik-õiguslik juriidiline isik avaliku võimu kandja.

Õiguslalases kirjanduses peetakse avalik-õiguslikke ülikoole avalik-õiguslikeks korporatsioonideks, kellel on teatud avalik-õigusliku asutuse tunnused.⁴⁹ Asutus ja korporatsioon on avaliku võimu kandjaks, nad ei ole seda algselt omandanud, vaid see on neile riigi poolt seadusega antud.⁵⁰ Nad täidavad riikliku järelevalve all riigi haldusülesandeid.⁵¹

Seega täidab Tartu Ülikool talle seadusega üle antud avaliku halduse ülesannet, milleks on kõrghariduse omandamise võimaldamine ja teda tuleb pidada avaliku võimu kandjaks.

2.2. Avaliku halduse ülesannete täitmise vorm

Tuvastamaks, milline suhe on ülikooli ja üliõpilase vahel, tuleb välja selgitada, kas kõrghariduse omandamise võimaldamine Tartu Ülikoolis toimub eraõigusliku tegevuse raames või on sellel avalik-õiguslik iseloom. Kuigi avalik-õigusliku juriidilise isiku puhul võib eeldada, et tema suhe teiste isikutega kvalifitseerub avalik-õiguslikuks, siis ei pruugi see alati nii olla.

Üheks võimalikuks viisiks eristada era- ja avalik-õiguslikku suhet, on lähtumine „huviteooriast“. Selle alusel teenib avalik õigus avalikke huvisid, eraõigus erahuvisid.⁵² Üliõpilase ja ülikooli vahelistes suhetes see aga tulemust ei anna. Üliõpilane on ise huvitatud kõrghariduse omandamisest ning laiemalt vaadates teenib see ka riigi huve, kui tal on kõrgelt haritud spetsialiste. Seega puudutab kõrghariduse omandamine nii era kui ka avalikke huve.

Teiseks võimalikuks viisiks eristada era- ja avalik-õiguslikku suhet, on lähtumine „subjektiteooriast“. Selle kohaselt viitab avalik-õiguslikule suhtele asjaolu, kui haldusorgan on

⁴⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216... RT I, 13.03.2014, 3.

⁴⁸ Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260...RT I, 13.09.2011, 9.

⁴⁹ K. Merusk. Avalik-õiguslik juriidiline isik avaliku halduse organisatsioonis. - Juridica 1996 nr 4, lk 174-178.

⁵⁰ K. Merusk, I. Koolmeister, lk 67.

⁵¹ E. Forsthoﬀ. Lehrbuch des Verwaltungsrecht. 1. Band. Allgemeiner Teil. 10. Aufl. München: C.H. Beck 1973, lk 490.

⁵² K. Merusk, I. Koolmeister, lk 25.

õigussuhtes positsioonil, milles ei saaks olla eraisik ehk ta peab teostama võimu. Kui avaliku võimu kandja seisund suhtes teise isikuga on olemuslikult, mitte ainult väliselt või vormiliselt, samaväärne seisundiga, milles võivad olla eraisikud, räägib see suhte eraõiguslikuks kvalifitseerimise kasuks.⁵³

Riigikohus on haldusasjas nr 3-3-1-68-12 leidnud, et riiklike lõpudokumentide väljastamisega ÜKS § 13 lg 1 alusel teostab ülikool avalikku võimu. Riiklikud haridust tõendavad dokumendid ehk diplomid kantakse Eesti Vabariigi haridusseaduse § 36⁶ lg 4 alusel asutatud Eesti Hariduse Infosüsteemi.

Riiklikke haridust tõendavaid dokumente väljastavad kõrgharidustaseme õppe läbimisel ka erakoolid ehk eraõiguslikud juriidilised isikud. Erakooliseaduse (EraKS)⁵⁴ § 18 lg 3 sätestab, et kõrgharidustaseme õpet läbiviival õppeasutusel on õigus väljastada ainult riiklikult tunnustatud lõpudokumente ning need kantakse samuti Eesti Hariduse Infosüsteemi. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et haridust tõendava riikliku lõpudokumendi väljastamine toimub avalik-õigusliku ülikooli lõpetamiseks õigusaktides kehtestatud tingimustel ja korras. EraKS § 5¹ lg 1 sätestab, et kõrgharidustaseme õppe läbiviimise ning vastavate akadeemiliste kraadide ja diplomite väljaandmise õiguse annab erakoolile Vabariigi Valitsus. Siinkohal tuleb seega arvestada sellega, et erakool ei saa riiklikke lõpudokumente väljastada niisama, talle peab sellise õiguse andma riik. Erakoolide puhul tähendab riiklike lõpudokumentide väljastamine avaliku halduse ülesannete täitmist, millest tuleb eristada õppetööd kui eraõiguslikku teenust.⁵⁵

Seega on avalik-õiguslik ülikool riikliku lõpudokumendi väljastamisel positsioonis, milles eraõiguslik isik olla ei saa, välja arvatud siis, kui tal on selleks riigi volitus. „Subjektiteooria“ toetab seega käsitlust, mille kohaselt ülikooli ja üliõpilase vaheline suhe on avalik-õiguslik.

T. Anton on haldusasjas nr 3-3-1-68-12 kirjutatud eriarvamuses kahelnud õppeprotsessis avaliku võimu teostamises. Ta viitab ÜKS §-le 33, mille kohaselt moodustavad ülikooli töötajad ja üliõpilased ning teised õigusaktides ja ülikooli põhikirjas nimetatud isikud ülikooli liikmeskonna.

---

⁵³ P. Sarv, I. Pilving. HKMS § 4/4. – K. Merusk, I. Pilving (koost). Halduskohtumenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2013.

⁵⁴ Erakooliseadus. – RT I 1998, 57, 858...RT I, 13.12.2013, 5.

⁵⁵ P. Sarv, I. Pilving. HKMS § 4/4. – K. Merusk, I. Pilving (koost). Halduskohtumenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2013.

Mõiste „liikmeskond“ kasutamine rõhutab tema hinnangul ülikooli autonoomiat ja õppeprotsessis võimusuhte puudumist õppejõudude ja üliõpilase vahel. Magistritöö autori hinnangul ei saa mõistest „liikmeskond“ teha järeldust, et „liikmeskonda“ kuuluvate isikute vahel ei võiks esineda võimuhet ja et nad peaksid kindlasti olema omavahelistes suhetes võrdsetel positsioonidel. „Liikmeskonnas“ kui isikute ühenduses võib teatud isikute grupil olla enam võimu kui teistel.

Riikliku lõpudokumendi väljastamisega teostab avalik-õiguslik ülikool avalikku võimu. Kui selle dokumendi väljastamine on seatud sõltuvusse teatud eeltingimuste täitmisest (nt hinnangutest õpitulemustele), mille üle otsustab ülikool, siis tuleb ka sellises situatsioonis tunnistada avaliku võimu teostamist.

Eeltoodust tulenevalt teeb töö autor järelduse, et avalik-õigusliku ülikooli ja üliõpilase vaheline suhe on avalik-õiguslik.

2.3. Avalik-õigusliku suhte piiritlemine

Kvalifitseerides avalik-õigusliku ülikooli ja üliõpilase vahelise suhte avalik-õiguslikuks, tekib küsimus, millal see suhe algab ja lõpeb. Sarnase küsimuse on tõstatanud ka T. Anton haldusasjas nr 3-3-1-68-12 kirjutatud eriarvamuses, kus ta märkis, et kolleegium ei ole selgitanud, kas haldusmenetluseks tuleb pidada hindamismenetlust või laiemalt õppeprotsessi.

Kuna lahendis nr 3-3-1-68-12 on kolleegium pidanud õpitulemustele antavaid hinnanguid eelhaldusaktideks, siis võib sellest järeldada, et kolleegium on pidanud haldusmenetluseks õppeprotsessi tervikuna. Kuna HMS § 52 lg 1 p 2 kohaselt võib haldusorgan enne asja lõplikku lahendamist teha eelhaldusaktiga õiguslikult siduvalt kindlaks asja lõplikul lahendamisel tähtsust omava asjaolu, siis on haldusmenetluse lõpppunktina ilmselt käsitletud üliõpilasele seoses õppekava täitmisega lõpudokumendi väljastamist ja tema eksmatrikuleerimist. Riigikohtu halduskolleegium on varasemates lahendites märkinud, et immatrikuleerimise ja eksmatrikuleerimise käskkirjad on haldusaktid.⁵⁶ Lisaks on Riigikohus märkinud, et eksmatrikuleerimine lõpetab ülikooli ja üliõpilase vahel immatrikuleerimisest tuleneva avalik-õigusliku suhte.⁵⁷

---

⁵⁶ RKHKm 11.11.1994, III-3/1-10/94.

⁵⁷ RKTKo 26.05.1999, 3-2-1-53-99.

Tartu Ülikooli vastuvõtueeskirja⁵⁸ p 2 kohaselt peab üliõpilaskandidaadil olema ülikooli vastuvõtmiseks nõutav haridustase või kvalifikatsioon (alapunkt 2.1). Lisaks tuleb ülikooli vastuvõtmiseks üliõpilaskandidaadil esitada vormikohane sisseastumisavaldus ja muud eeskirjas nõutud dokumendid (alapunkt 2.2) ja täita vastuvõtutingimused või vastuvõtu eritingimused (alapunkt 2.3).

ÜKS § 13² lg 1 sätestab, et üliõpilaseks immatrikuleeritakse isik, kes vastab ülikooli nõukogu kehtestatud vastuvõtutingimustes kehtestatud sisseastumisnõuetele. ÕKE p 9 kohaselt on immatrikuleerimine isiku arvamine üliõpilaste nimekirja. Immatrikuleeritakse dekaani esildise alusel õppeprorektori korraldusega. ÕKE p 149 kohaselt on eksmatrikuleerimine üliõpilase üliõpilaste nimekirjast väljaarvamine. See toimub ÕKE p 150 alapunktides sätestatud alustel õppeprorektori korraldusega.

Üliõpilaskandidaadi poolt sisseastumisavalduse esitamise esmaseks eesmärgiks on küll immatrikuleerimise saavutamine, kuid immatrikuleerimise kaudu saadakse ka õigus ja võimalus omandada õppeprotsessis teadmisi, mida tunnustatakse lõpudiplomi väljastamisega.

Tulevase üliõpilase ja ülikooli vahelise avalik-õigusliku suhte alguspunktina tuleb seetõttu käsitleda mitte immatrikuleerimist, vaid juba üliõpilaskandidaadi poolt sisseastumisavalduse esitamist. Kuna immatrikuleerimise korraldus on haldusakt, siis on sellele eelnev üliõpilaskandidaadi ja ülikooli vaheline suhe avalik-õiguslik. Immatrikuleerimise kohta antud haldusakt on aga eelhaldusaktiks lõpliku otsuse (eksmatrikuleerimine) tegemisel, sest eksmatrikuleerimine ei ole võimalik, kui üliõpilast ei ole eelnevalt immatrikuleeritud.

Üliõpilase ja avalik-õigusliku ülikooli vahelise avalik-õigusliku suhte lõpppunktiks tuleb lugeda üliõpilase eksmatrikuleerimist. Eksmatrikuleerimisel arvatakse üliõpilane üliõpilaste nimekirjast välja ning üliõpilase ja ülikooli vaheline suhe lõppeb.

---

⁵⁸ Tartu Ülikooli vastuvõtueeskiri kõrghariduse esimeses ja teises astmes 2014/2015. a õppeaastal. Vastu võetud Tartu Ülikooli senati 29.11.2013. a määrusega nr 11. Arvutivõrgus: http://www.ut.ee/sites/default/files/livelink_files/kehtib_alates_31.03.2014_tartu_ulikooli_vastuvotueeskiri_esimeses_ja_teises_korgharidusastmes_2014-2015._oa.pdf (01.05.2014).

2.4. Avaliku halduse ülesannet täitev haldusorgan

Riigikohtu otsuse nr 3-3-1-68-12 punktist 21.1 tuleneb, et õppeprotsessis on haldusorganiks Tartu Ülikool kui avalik-õiguslik juriidiline isik. Riigikohtunik T. Anton on samale otsusele kirjutatud eriarvamuses leidnud, et kolleegium ei ole täpsustanud, kas õppeprotsessis on haldusorganiks õppejõud, ülikooli struktuuriüksus või ülikool. Ta leiab, et on võimalik, et õppejõud tegutsevad haldusorgani (ülikooli) nimel, kuid siis peaksid nad olema haldusorgani poolt määratud avaliku halduse ülesandeid täitma (HMS § 8 lg 2). Seega tuleb täpsustada küsimust, kes on õppeprotsessis haldusorganiks.

Milline üksus, kas avalik-õiguslik juriidiline isik tervikuna, tema asutus või muu struktuuriüksus või ametnik üksinda, on konkreetsel juhul haldusorganiks, sõltub sellest, kellele on õigusaktid vastava ülesande peale pannud.⁵⁹ Haldusorgani mõiste ei ole seotud kindla organisatoorse tasandiga haldusstruktuuris, vaid varieerub sõltuvalt sellest, millisele tasandile on mingi ülesanne delegeeritud.⁶⁰ Avalik-õiguslike juriidiliste isikute puhul ei nimeta seadused ja määrused tihti täpsemalt pädevat üksust, mis haldusorgani funktsiooni täidab. Sellisel juhul on avalik-õiguslik juriidiline isik tervikuna ühtlasi ka pädev haldusorgan, kes peab ise kindlaks määrama tema nimel tegutseva üksuse.⁶¹

HMS § 8 lg 2 sätestab, et haldusorganisiseselt määratakse isikud, kes tegutsevad haldusmenetluses haldusorgani nimel, kui seaduses või määruuses ei ole sätestatud teisiti. Seega, kui seadus või määrus ei näe ette teisiti, määrab haldusorgani juht, millised ametiisikud haldusorgani nimel haldusmenetluses peaksid osalema ja menetlustoiminguid läbi viima.⁶² Sisepädevuse jaotamiseks antava volituse täpset vormi pole ega peagi olema kuskil sätestatud.⁶³

Kuna TÜKS ja ÜKS ei täpsusta, kes on õppeprotsessis haldusorganiks ja kõrghariduse omandamise võimaldamine on avalik-õigusliku ülikooli kui terviku kohustus, siis tuleb selle

⁵⁹ A. Aedmaa jt. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2004, lk 41-42.

⁶⁰ Samas, lk 42.

⁶¹ Samas, lk 43.

⁶² Muudatusettepanekute loetelu haldusmenetluse seaduse eelnõule. 456 SE II-1, § 8. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=010510007 (30.04.2014).

⁶³ A. Aedmaa jt, lk 53.

tegevuse raames käsitleda haldusorganina avalik-õiguslikku ülikooli tervikuna. Seega on avalik-õiguslik ülikool avaliku halduse ülesandeid täites haldusorgan HMS § 8 lg 1 tähenduses.

ÕKE p 49 sätestab, et üldvastutus õppetöö õiguspärase ja otstarbeka korralduse eest teaduskonnas lasub dekaanil. Dekaan nimetab igale õppekavale programmijuhhi, kes vastutab programmi raames toimuva õppetöö korraldamise ja koordineerimise eest (ÕKE p 50). ÕKE p 52 kohaselt õppeaine vastutav õppejõud tagab õppetöö toimumise õppeaines vastavalt ainekavale. Seega on ühe õppeaine raames tehtavate otsustuste pädevus antud seda õppeainet läbiviivale õppejõule, kes vastutab näiteks ainekavas kehtestatud eksamile lubamise tingimuste täitmise kontrolli eest (ÕKE p 96), omades õigust õigus mitte lubada eksamile üliõpilast, kes ei ole täitnud eksamile pääsemise tingimusi (ÕKE p 111). Üliõpilase õpitulemustele annab hinnangu õppejõud, märkides eksamitulemuse eksamiprotokollis, mis on õpitulemuste arvestamise alusdokument (ÕKE p 107). Seega on õppeprotsessis õpitulemuste hindamise pädevus antud ülikooli poolt üle konkreetset ainet läbiviivale õppejõule.

Eeltoodust nähtub, et õppeprotsessis on haldusorganiks ülikool ning õppeprotsessis tegutsevad ülikooli nimel õppejõud, täites avaliku halduse ülesandeid. Seega on õppeprotsessis väline otsustuspädevus Tartu Ülikoolil, kes sisepädevust delegeerib ning on volitanud õpitulemustele hinnanguid andma õppejõud.

3. Õppeprotsess kui haldusmenetlus haldusmenetluse seaduse tähenduses

3.1. Haldusmenetluse seaduse kohaldamise põhimõtted

Magistritöö kolmanda peatüki eesmärgiks on välja selgitada, kas haldusmenetluse seadus kohaldub õppeprotsessile ja kui, siis millises ulatuses. Selleks on vaja esmalt uurida, millistel juhtudel kuulub haldusmenetluse seadus kohaldamisele.

Haldusmenetluse seadus on haldusorganite tegevust reguleeriv üldseadus.⁶⁴ HMS § 112 lg 2 sätestab, et eriseadusega reguleeritud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seadust juhul, kui seda näeb ette eriseadus. Riigikohtu praktika kohaselt ei tulene eeltoodud sättest, et haldusmenetluse seaduse kohaldamiseks mingis konkreetses valdkonnas peaks eriseaduses sisalduma viitenorm. Selleks, et erivaldkonnas toimuvat haldusmenetlust saaks käsitada HMS § 112 lg-s 2 nimetatud "eriseadusega reguleeritud haldusmenetlusena", peab vastav eriregulatsioon olema sellise mahu, tiheduse ja detailsusastmega, mis on võrreldav haldusmenetluse seaduse enda regulatsiooniga ja tagab isikule haldusmenetluse seadusega võrreldava menetlusliku õiguskaitse.⁶⁵ Ka olukorras, kus eriseadus välistab haldusmenetluse seaduse kohaldamise, on Riigikohus leidnud, et analoogia korras kuulub haldusmenetluse seadus siiski kohaldamisele, kui eriseaduses vajalik regulatsioon (nt haldusakti teatavakstegemine) puudub.⁶⁶ Seega on haldusmenetluse seadus kohaldatav ka juhul, kui eriseaduses vastav viide puudub. Selline kohaldamine on võimalik tingimustes, kus eriseaduse vastav regulatsioon ei ole otseses vastuolus haldusmenetluse seaduse sätetega, ning samuti juhul, kui eriseaduses sätestatud menetluse täiendamine haldusmenetluse seaduse normidega ei too kaasa õigusselgusetut olukorda.⁶⁷ Arvestama peab ka menetluse eripäradega, sest teatud juhtudel võib olla põhjendatud eriseaduse piiratuma regulatsiooni kohaldamine.⁶⁸

Tartu Ülikooli tegevust reguleerivateks eriseadusteks on Tartu Ülikooli seadus ja ülikooliseadus.

---

⁶⁴ RKHKm 04.04.2003, 3-3-1-32-03.

⁶⁵ RKHKm 04.04.2003, 3-3-1-32-03.

⁶⁶ RKHKm, 05.05.2005, 3-3-1-12-05.

⁶⁷ RKPJKo 08.10.2007, 3-4-1-15-07.

⁶⁸ RKHko 16.11.2009, 3-3-1-53-09.

TÜKS § 1¹ sätestab, et Tartu Ülikooli seaduses ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse sätteid, arvestades Tartu Ülikooli seaduse erisusi. Sama regulatsioon ülikooliseaduse osas sisaldub ÜKS § 3 lg-s 3. Samas ei ole menetlusele, mille raames antakse üliõpilase õpitulemustele hinnang, nimetatud eriseadustes viidatud, mistõttu peab sellise menetluse puhul lähtuma asjaolust, et viitenorm haldusmenetluse seaduse kohaldamisele puudub.

Eeltoodud Riigikohtu praktika kohaselt ei välista aga eriseaduses viitenormi puudumine haldusmenetluse seaduse kohaldamist. Seega on Tartu Ülikooli ja ülikooliseaduses sisalduv lünk, kus nimetatud seadused ei reguleeri õppeprotsessi ja selle käigus üliõpilase õpitulemustele hinnangute andmist, ületatav haldusmenetluse seaduse kohaldamisega, kui see on menetluse eripära arvestades võimalik.

3.2. Õppeprotsessi eripärad võrreldes tavapärase mõistes haldusmenetlusega

Käesoleva alapeatüki eesmärgiks on uurida, millised eripärad on õppeprotsessil ja selle käigus üliõpilase õpitulemustele hinnangute andmisel võrreldes tavapärase haldusmenetlusega. Tavapärase haldusmenetlusena tuleb siinkohal mõista haldusmenetlust, millele oleksid kohaldatavad kõik haldusmenetluse seaduse sätteid.

HMS § 2 lg 1 kohaselt on haldusmenetlus haldusorgani tegevus määruse või haldusakti andmisel, toimingu sooritamisel või halduslepingu sõlmimisel. Magistritöö teises peatükis asuti seisukohale, et avalik-õigusliku ülikooli ja üliõpilase vaheline avalik-õiguslik suhe algab sisseastumisavalduse esitamisel ja lõpeb eksmatrikuleerimisega, kusjuures eksmatrikuleerimise käskkiri on haldusakt. Seega on ülikooli tegevus õppeprotsessis, mis on suunatud üliõpilasele lõpudokumendi väljastamisele, haldusmenetlus.

Õppeprotsessil on aga võrreldes tavapärase haldusmenetlusega mitmed eripärad.

Õppeprotsessi on kirjanduses defineeritud kui õpetaja ja õppijate kindlalt järjestatud ja omavahel seostatud tegevust, mille eesmärk on kujundada õppijate teadmisi, oskusi ja vilumusi ning

arendada ja kasvatada neid.⁶⁹ Õppimist võib käsitleda kui protsessi, kus indiviidi kogemuse mõjul kujunevad muutused õppija senistes teadmistes, käitumises, hoiakutes, väärtustes ja muus sarnases.⁷⁰ Õppeprotsessi saab seega iseloomustada kui kujundavat tegevust, mis toimub õpilase ja õpetaja koostöös ning mille eesmärgiks on muutuste kaasa toomine eelkõige õppija teadmistes ja oskustes. Õppeprotsessi puhul on oluline roll just protsessil endal, mis eristabki teda tavapärasest haldusmenetlusest, kus menetluse peaeesmärk ei ole mitte menetluse läbiviimine ise, vaid menetluse lõppeesmärgi saavutamine.⁷¹

Samas on üheks õppeprotsessi eesmärgiks, nagu ka isiku taotluse alusel alanud tavapärase haldusmenetluse eesmärgiks, isikut soodustava otsuse tegemine. Üliõpilase puhul on selleks otsuseks õppekava täies mahus täitmise tõttu antav eksmatrikuleerimise korraldus ning tavapärasel haldusmenetluses näiteks ehitusloa väljastamine. Seega siinkohal on neil kahel menetlusel sarnasus olemas.

Õppeprotsessi erisus võrreldes tavapärase haldusmenetlusega väljendub veel selles, et kui tavapärasel haldusmenetluses toimub otsuse tegemine seeläbi, et kontrollitakse otsuse tegemiseks vajalike eelduste olemasolu, siis õppeprotsessi puhul need eeldused justkui puuduvad ja neid hakatakse õppetegevuse käigus läbi üliõpilase pingutuste alles looma. Lisaks püütakse tavapärasel haldusmenetluses sisuliselt õige otsuse tegemise poole.⁷² Õppeprotsessi puhul ei ole tegemist niivõrd haldusorgani poolt sisuliselt õige otsuse poole püüdlemises, vaid ülikooli ja üliõpilase koostöös selle otsuseni jõudmises.

Õppeprotsessi käigus üliõpilase õpitulemustele hinnangu andmine erineb tavapärasel haldusmenetluses otsuse tegemisest aga seetõttu, et hinnangu andmise aluseks on üliõpilase isiklik sooritus, tema poolt omandatud teadmiste olemasolu ja nende väljendamine mingil kindlal ajahetkel. Tavapärasel haldusmenetluses ei ole isiklik sooritus nõutav ning üldjuhul ei ole määravaks ka millegi sooritamine kindlal ajahetkel, vaid ettenähtud tähtaegadest kinnipidamine.

---

⁶⁹ A. Kõverjalg. Õppeprotsessi aktiviseerimine. Probleemõpe: õppematerjal. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia 1995, lk 4.

⁷⁰ R. Beljajev, K. Vanari. Õppimine ja õppimisuskuste arendamine täiskasvanuna. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2005, lk 5.

⁷¹ A. Aedmaa jt, lk 235.

⁷² M. Niemivuo, M. Keravuori. Hallintolaki. Porvoo: WSOY Lakitieto 2003, lk 255.

Kuigi viimast esineb ka õppeprotsessis (nt kodutöö tähtaegselt esitamine), on see seal siiski seotud isikliku sooritusega.

Tavapärasel haldusmenetluses on otsuse tegemine seotud tihti kaalutusõiguse teostamisega, mis tähendab haldusorgani õigust valida erinevate otsustuste vahel. Kuna ka üliõpilase õpitulemustele hinnangute andmisel peab õppejõud hindama, millist otsust teha, siis saab ka siinkohal täheldada teatud sarnasust tavapärase haldusmenetluse ja õppeprotsessi vahel.

Eeltoodust nähtub, et tavapärase haldusmenetluse ja õppeprotsessi on oma olemuselt küllaltki erinevad. Samas on neil teatud ühisosa ning kui arvestada õppeprotsessi eripäradega, on haldusmenetluse seaduse kohaldamine õppeprotsessile töö autori hinnangul võimalik.

3.3. Haldusmenetluse seaduse kohaldatavus õppeprotsessile

Käesolevas alapeatükis tuuakse välja olulisemad haldusmenetluse seaduses sisalduvad normid ning selgitatakse välja, kas nende kohaldamine õppeprotsessis on selle menetluse eripära tõttu võimalik.

Tavapärasel haldusmenetluses peab haldusorgan lähtuma uurimispõhimõttest, mis on haldusmenetluses üks kesksemaid põhimõtteid.⁷³ HMS §-le 6 tuginev uurimispõhimõte kohustab haldusorganit omal algatusel ning juhtimisel välja selgitama menetluse objektiks olevas asjas olulist tähendust omavad asjaolud, kogudes selleks vajadusel tõendusmaterjali.⁷⁴ Uurimispõhimõtte on haldusmenetluses otsustava tähtsusega, sest sellest, kas otsuse tegemise eelduseks olevad asjaolud on välja selgitatud nõuetele vastavalt ja korrektselt, sõltub tehtava otsuse seaduslikkus.⁷⁵ Uurimispõhimõtte rakendamine konkreetses haldusmenetluses sõltub suuresti asjaomase valdkonna olemusest, eesmärkidest ja õiguslikust regulatsioonist.⁷⁶

---

⁷³ R. Annus. Uurimispõhimõtte haldusmenetluses. – Juridica 2008 nr 7, lk 499.

⁷⁴ A. Aedmaa jt, lk 179.

⁷⁵ H. Maurer, lk 319.

⁷⁶ R. Annus, lk 499.

Õppeprotsessis tehakse lõplik otsus ehk eksmatrikuleerimine, kui üliõpilane on oma õppekava täies mahus täitnud. Õppekava täitmine eeldab seal nimetatud ainete eksamite ja lõputöö või lõpueksami sooritamist positiivsele hindele ehk oma teadmiste minimaalsel nõutaval tasemel tõendamist. Samas ei ole siinkohal initsiatiiv ülikoolil, kes ei pea uurimisprintsipiibist lähtudes hakkama neid teadmisi omal algatusel ise välja selgitama, vaid üliõpilase kohustuseks on need teadmised läbi eksamitöö või muu sarnase esitada. Riigikohus on viidates HMS § 38 lg-le 3 leidnud, et soodustava haldusakti taotlemise korral on tõendite esitamise kohustus haldusakti taotlejal. Samas ei vabasta HMS § 38 lg 3 haldusorganit tõendite kogumise kohustusest täielikult, kuid haldusorganilt nõutav aktiivsus uurimispõhimõtte rakendamisel on sellises olukorras märgatavalt väiksem.⁷⁷ Eeltoodust tuleneb, et uurimispõhimõtte rakendub õppeprotsessis vaid piiratud ulatuses.

Haldusmenetluse kestel on üheks tähtsaimaks menetlusosalise õiguseks õigus olla ära kuulatud. HMS § 40 lg 1 sätestab, et haldusorgan peab enne haldusakti andmist andma menetlusosalisele võimaluse esitada kirjalikus, suulises või muus sobivas vormis asja kohta oma arvamus ja vastuväited. Isiku ärakuulamise põhimõtte on õiguse olla menetlusse kaasatud tuumaks.⁷⁸ Ärakuulamine on kohustuslik ka enne isiku õigusi kahjustada võiva toimingute sooritamist (HMS § 40 lg 2). Tavapärasel haldusmenetluses peab haldusorgan isiku ärakuulamisel antud teavet otsuse tegemisel arvesse võtma. Magistratõõ autori hinnangul on õppeprotsessis ärakuulamine põhjendatud näiteks juhul, kui ülikool plaanib üliõpilase eksmatrikuleerida vääritud käitumise tõttu (ÕKE p 150.11). Samas ei ole see põhjendatud õpitulemustele hinnangute andmisel, sest see tooks kaasa eksamitöö tagantjärele täiendamise, mis ei ole aga teadmiste kontrolli loogikat arvestades võimalik ning läheks vastuollu õppeprotsessi olemusega. Riigikohus on viidanud sellele, et ärakuulamisõiguse tagamata jätmise korral võib kohus jätta haldusakti tühistamata, kui isiku nõuetekohane ärakuulamine ei oleks isiku jaoks toonud kaasa soodsama haldusakti andmist.⁷⁹ Õpitulemusele hinnangut andes ei saa ülikool arvesse võtta peale eksamitöö esitamist antud teavet, mistõttu ei saa ka üliõpilase ärakuulamata jätmise lõpptulemust mõjutada. Teatud erandlikel juhtudel ei saa aga ärakuulamist välistada. Näiteks kui eksami ajal kukub spikker kahe õpilase vahele maha, siis oleks nende ärakuulamine õigustatud. Eeltoodu tõttu tuleb üldjuhul

---

⁷⁷ RKHKo 18.06.2009, 3-3-1-42-09.

⁷⁸ A. Aedmaa jt, lk 216.

⁷⁹ RKHKo 15.05.2013, 3-3-1-76-12.

eitada üliõpilase ärakuulamisõigust enne õpitulemusele hinnangu andmist ning HMS § 40 lg 1 kuuluks kohaldamisele vaid erandlikel juhtudel.

Haldusorgan peab kirjalikke haldusakte ja teatud juhtudel ka toiminguid põhjendama (HMS § 56 lg 1 ja § 108 lg 1). HMS § 56 lg 1 teise lause kohaselt esitatakse haldusakti põhjendus haldusaktis või menetlusosalisele kättesaadavas dokumendis, millele on haldusaktis viidatud. Riigikohus on haldusasjas 3-3-1-68-12 märkinud, et „[h]indamisotsustuse olemusliku eripära tõttu ei pea sellistele otsustustele laiendama eelkõige põhjendamisnõudeid haldusmenetluse seaduse tavapärasest tähenduses.“ ÕKE p 112 sätestab, et hindamistulemused sisestatakse õppeinfosüsteemi eksami toimumisele järgnevast tööpäevast alates nelja tööpäeva jooksul, kui eksami sooritas kuni 50 isikut, seitsme tööpäeva jooksul, kui eksami sooritas 51–80 isikut, ning 11 tööpäeva jooksul, kui eksami sooritas üle 80 isiku. Seega peab eksamitööde parandamine toimuma väga lühikese aja jooksul. Riigikohus on haldusasjas nr 3-3-1-16-13 viidanud sellele, et lühikese menetlustähtaja ja avalduste suure arvu tõttu ei ole Eesti Töötukassa poolt avalduste põhjalik menetlemine ja uurimispõhimõtte täies mahus rakendamine mõeldav ja seetõttu on võimalik teostada avalduste järelkontrolli.⁸⁰ Nimetatud seisukohast saab lähtuda ka õpitulemustele antavate hinnangute põhjendamiskohustuse puhul. Arvestades eksamil osalejate arvu ja tööde parandamiseks ette nähtud lühikest tähtaega, ei ole õpitulemusele antava hinnangu kohene põhjendamine võimalik. Seetõttu tuleb õiguspäraseks lugeda eksamihinde hilisemat põhjendamist näiteks märgetega eksamitööl nagu tuleneb Riigikohtu praktikast.⁸¹ Riigikohus on viidanud ka sellele, et menetluse eripäradest tulenevalt on teatud juhtudel põhjendamiskohustuse piiramine võimalik ning seda kompenseerivad vaide esitamise korral vaideotsuses toodud põhjendused.⁸² Eeltoodust tulenevalt ei ole õpitulemustele hinnangute andmisel haldusorgani põhjendamiskohustus sellises vormis rakendatav nagu tavapärasest haldusmenetluses.

Üheks haldusmenetluse seadusest tulenevaks menetlusosalise põhiliseks õiguseks on ka õigus esitada haldusorganile vaie. HMS § 71 lg 1 sätestab, et isik, kes leiab, et haldusaktiga või haldusmenetluse käigus on rikutud tema õigusi või piiratud tema vabadusi, võib esitada vaide. Õpitulemusele antava hinnangu ülikoolisest vaidlustamist reguleerib Tartu Ülikoolis õppekorralduseeskiri. Seal sisalduv regulatsioon erineb haldusmenetluse seaduses sätestatud

---

⁸⁰ RKHKo 27.05.2013, 3-3-1-16-13.

⁸¹ RKHKm 05.03.2009, 3-3-1-97-08; RKHKo 04.03.2013, 3-3-1-68-12.

⁸² RKHKo 10.04.2014, 3-3-1-16-14.

vaidemenetluse regulatsioonist, muu hulgas erinevad oluliselt õpitulemusele antava hinnangu vaidlustamise tähtsajad. Siinkohal tekib küsimus, kuidas suhestuvad omavahel õppekorralduseeskirjas sätestatud õpitulemusele antava hinnangu vaidlustamise kord ja vaide esitamine HMS § 71 lg 1 alusel. Kohtupraktikas on õpitulemusele antud hinnangu ülikoolisest vaidlustamist samastatud vaidemenetlusega ja vaidlustuskomisjoni otsust on peetud vaideotsuseks.⁸³ ÜKS § 14 lg 3 p 11 sätestab, et ülikooli nõukogu kehtestab ülikooli valitsemisse ning õppe- ja teadustegevusse puutuvad üldised eeskirjad. Lisaks sätestab ÜKS § 9, et ülikool tegutseb oma põhikirja alusel (lg 1), mis peab sisaldama õppetingimusi ja õppekorda (lg 6 p 3). Tartu Ülikooli põhikirja § 32² p 7 kohaselt kehtestab ülikooli õppekorralduseeskirja senat. Ülikooliseaduse ja Tartu Ülikooli põhikirja eelviidatud sätete alusel on Tartu Ülikool kehtestanud õppekorralduseeskirja, mis reguleerib õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamist. Töö autor on seisukohal, et seadusandja on volitanud ülikooli reguleerima õppetegevusse puutuvaid küsimusi. Õppekorralduseeskirjas sisalduv regulatsioon on seega eriregulatsiooniks haldusmenetluse seaduses sisalduva vaidemenetluse regulatsiooni osas. Kahe dubleeriva kohtueelse menetluse olemasolu ei ole võimalik ning seega õppeprotsessis haldusmenetluse seaduses sisalduv vaidemenetluse regulatsioon kohaldamisele ei kuuluks.

Üheks menetlusosalise õiguseks haldusmenetluses on õigus kasutada esindajat (HMS § 13 lg 1). Esindaja võib esindada menetlusosalist kõigis menetlustoimingutes, mida seadusest tulenevalt ei pea menetlusosaline tegema isiklikult. Avalik-õiguslike ülikoolide tegevust reguleerivad seadused ei sätesta, et üliõpilane peaks kohustuslikust õppetööst ja õpitulemuste hindamisest osa võtma isiklikult. Kui HMS § 13 lg 1 oleks kohaldatav õppeprotsessis, siis ei peaks üliõpilane kohustuslikust õppetööst ja õpitulemuste hindamisest isiklikult osa võtma ning ta saaks soovi korral saata eksamit sooritama oma esindaja. Õppeprotsessi olemuse tõttu, milleks on konkreetsele isikule teadmiste edasiandmine ja omandatu kontrollimine, ei oleks see aga võimalik ja HMS § 13 lg 1 seega õppeprotsessis kohaldamisele ei kuuluks.

Lisaks eeltoodule on haldusajjas nr 3-3-1-68-12 kirjutatud eriarvamuses tõstatanud T. Anton küsimuse sellest, kas õppeprotsessile kohaldub ka HMS § 12 lg 2, mis sätestab, et alaealine ja muu piiratud teovõimega isik ei või haldusmenetluses iseseisvalt menetlustoiminguid teha, kui seadusega ei ole ette nähtud teisiti. HMS § 12 lg 1 kohaselt kohaldatakse haldusmenetluses

---

⁸³ TrtHKo 25.02.2009, 3-08-2031; TrtHKo 25.07.2013, 3-11-2697.

teovõimele tsiviilseadustiku üldosa sätteid. TsÜS § 8 lg 2 kohaselt on täielik teovõime 18-aastaseks saanud isikul (täisealisel). Üldjuhul on ülikooli sisseastujad vähemalt 18-aastased, kuid välistada ei saa olukorda, kus mõni sisseastuja on alla 18. Kohaldades ülikoolis toimuvale õppeprotsessile HMS § 12 lg 1, ei oleks noorema kui 18-aastase isiku kooli vastuvõtmine võimalik, sest seaduse tasandil ei ole sellist erandit ette nähtud. See oleks aga ilmselgelt ebamõistlik piirang. Ka ülikooli vastuvõtueeskirjas ei ole üliõpilase kooli vastuvõtmist seatud sõltuvusse tema vanusest. Lisaks toob ülikooli sisseastumisel nõutav keskhariduse nõue kaasa juba selle, et sisseastujaks ei saa olla väga noor isik. Seega ülikooli õppeprotsessi raames ei kuuluks HMS § 12 lg 2 kohaldamisele.

Saksamaa haldusmenetluse seaduse (*Verwaltungsverfahrensgesetz*)⁸⁴ § 2 toob välja erandid haldusmenetluse seaduse kohaldamisel. VwVfG § 2 lg 3 p 2 sätestab, et hinnates üksikisikute tulemuslikkust, sobivust ja muud sarnast, kuuluvad kohaldamisele vaid paragrahvid 3a - 13, 20 - 27, 29 - 38, 40 - 52, 79, 80 ja 96. Siia alla kuuluvad seega kõikvõimalikud hindamisotsustused. Saksamaa haldusmenetluse seaduse kohaselt ei kuulu sellistes menetlustes muu hulgas kohaldamisele näiteks esindust, menetlusosalise ärakuulamist ja haldusakti põhjendamist reguleerivad sätted.

Magistritöö autor on seisukohal, et ka Eestis võiks kaaluda sarnase sätte lisamist haldusmenetluse seadusesse, kuid vastupidiselt Saksamaa haldusmenetluse seadusele oleks otstarbekas sätestada, millised sätted õppeprotsessi olemust arvestades üheski olukorras kohaldamisele ei kuuluks. Nagu eespool viidatud, on teatud olukordades üliõpilase ärakuulamine vajalik ning ka õpitulemusele antavat hinnangut peab põhjendama. Õppeprotsessi olemust arvestades on aga nende kohustuste ulatuse määr võrreldes tavapärase haldusmenetlusega piiratum.

Kokkuvõtteks saab öelda, et eelkirjeldatud haldusmenetluse seaduses sisalduvatest sätetest ei peaks üliõpilase õpitulemustele hinnangute andmisel kuuluma kohaldamisele esinduse, vaidemenetluse ja menetlusosalise vanusele kohalduvad sätted. Uurimispõhimõte kuulub õppeprotsessis rakendamisele piiratud ulatuses ning ärakuulamist ja põhjendamiskohustust reguleerivad sätted ei ole kohaldatavad sellises vormis ja ulatuses nagu tavapärase haldusmenetluses.

---

⁸⁴ *Verwaltungsverfahrensgesetz*. BGBl. I 1976.

4. Erinevatele õpitulemustele antavate hinnangute õiguslik tähendus ja kohtulik vaidlustatavus

4.1. Vaheotsused haldusmenetluses ja nende eristamine

Magistritöö neljanda peatüki eesmärgiks on välja selgitada, milliseid vaheotsustusi õppeprotsessis tehakse ja millised neist on kohtulikult vaidlustatavad. Selleks tuleb esmalt uurida, millised on haldusmenetluses tehtavad vaheotsustused ja kuidas neid teineteisest eristada.

Ühte haldusmenetlust on vajaduse korral võimalik jaotada osadeks. Üksikud menetlusstaadiumid lõppevad sellistel juhtudel vaheotsustega, mille esemed tuleb üksteisest piiritleda. Vaheotsused võivad olla nii siduvad (eel- või osahaldusaktid) kui ka mittesiduvad (menetlustoimingud).⁸⁵ Teatud juhtudel võivad aga ka menetlustoimingud omada siduvat toimet lõppotsustuse suhtes.⁸⁶ Kuna üliõpilane on ülikooli lõpetamiseks kohustatud täitma oma õppekava täies ulatuses, mis tähendab õppekavas sisalduvate õppeainete ja muude tegevuste (nt praktika) positiivsele hindele sooritamist, siis tuleb ülikoolis õpitulemustele antavaid hinnanguid käsitleda õppeprotsessis vaheotsustustena.

Üheks vaheotsustuse vormiks on eelhaldusakt. HMS § 52 lg 1 p 2 kohaselt võib haldusorgan enne asja lõplikku lahendamist teha õiguslikult siduvalt kindlaks asja lõplikul lahendamisel tähtsust omava asjaolu (eelhaldusakt). Eelhaldusakte võib eristada nende tuvastava või kujundava toime alusel. Tuvastava eelhaldusakti puhul tehakse kindlaks olemasolev õiguslik või faktiline olukord, kujundavaga aga langetatakse vaheotsustus lõpliku haldusaktiga antava õiguse või kohustuse ulatuse või muu üksiku omaduse kohta.⁸⁷ Eelhaldusaktiga tuvastatud või kindlaks määratud hilisema põhiotsustuse elemendid põhiotsustusest sõltumatult mingeid õiguslikke tagajärgi ei tekita. Eelhaldusakt on siduv, järgnevas menetluses eelhaldusaktiga reguleeritud küsimuste juurde ilma eelhaldusakti muutmata tagasi pöörduda ei saa.⁸⁸ Kui eelhaldusaktiga on

---

⁸⁵ I. Pilving. Haldusakti siduvus. Uurimus kehtiva haldusakti õiguslikust tähendusest rõhuasetusega avalik-õiguslikel lubadel. Väitekirj *doctor iuris* kraadi taotlemiseks. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2006, lk 141.

⁸⁶ RKHKo, 15.05.2013, 3-3-1-78-12.

⁸⁷ I. Pilving, lk 143.

⁸⁸ K. Merusk, I. Pilving. HKMS § 6/3. – K. Merusk, I. Pilving (koost). Halduskohtumenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2013.

vältimatult kindlaks määratud ka lõpliku haldusakti sisu, peab isik esitama halduskohtule eelhaldusakti peale kaebuse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud tähtaja jooksul.⁸⁹

Teiseks vaheotsustuse vormiks on menetlustoiming. Menetlustoimingu legaaldefiniitsiooni haldusmenetluse seaduses ei sisaldu. Menetlustoiminguid eristab toimingust see, et nad ei lõpeta konkreetset haldusmenetlust. Menetlustoimingud on haldusorgani poolt haldusmenetluse kestel sooritatud toimingud, mis on suunatud mõne muu toimingu või otsustuse ettevalmistamisele.⁹⁰ Menetlustoimingud on ka eelhaldusakti andmiseks tehtavad toimingud.⁹¹ Menetlustoimingutel puudub regulatiivne toime. Haldusmenetluse seaduse seletuskirjas on märgitud, et kuigi menetlustoimingute lõpp-eesmärk on haldusakti kehtestamine, ei kujuta nad üksikuna veel endast õiguslikku reguleerimist.⁹² Üldjuhul ei ole menetlustoimingud iseseisvalt kohtus vaidlustatavad. HKMS § 45 lg 3 sätestab, et menetlustoimingu peale võib ilma haldusakti või lõpliku toimingu vaidlustamiseta esitada kaebuse, kui see rikub kaebaja mittemenetluslikke õigusi, sõltumata haldusaktist või lõplikust toimingust, või kui menetlustoimingu õigusvastasus tingiks vältimatult kaebaja õigusi rikkuva haldusakti andmise või lõpliku toimingu tegemise.

Menetlustoimingu ja eelhaldusakti eristamisel saab lähtuda nende regulatiivsusest ja siduvusest. Ka tuvastavat eelhaldusakti saab pidada regulatiivseks, sest temaga tehakse õiguslikult siduvalt kindlaks faktid, mis mõjutavad haldusõigussuhteid.⁹³ Menetlustoimingu aga regulatiivsus puudub. Peamine juhtlõng menetlustoimingu ja eelhaldusakti eristamiseks on seega siduvusega kaasnev regulatiivsus. Kui menetlustoimingu on lõpliku haldusakti andmist ettevalmistav iseloom, mis lõppotsust üldjuhul ei mõjuta, siis eelhaldusaktis tuvastatud asjaoludest ei või haldusorgan lõpliku otsuse tegemisel mööda minna.⁹⁴

---

⁸⁹ RKHKm 15.10.2002, 3-3-1-48-02.

⁹⁰ K. Merusk, I. Pilving. HKMS § 6/3. – K. Merusk, I. Pilving (koost). Halduskohtumenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2013.

⁹¹ TlnRko 24.11.2009, 3-07-2252.

⁹² Haldusmenetluse seaduse eelnõu seletuskiri. 456 SE I, § 164. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003673103 (03.05.2014).

⁹³ T. Franz. Einführung in die Verwaltungswissenschaft. Wiesbaden: Springer VS 2013, lk 315.

⁹⁴ L. Kanger. Menetlustoiming ja selle vaidlustamine. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2010, lk 6. Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1119/1-Menetlustoiming_L_Kanger.pdf (03.05.2014).

Menetlustoimingu ja eelhaldusakti eristamine on tähtis seetõttu, et erinevate tegevusvormide puhul erinevad ka haldusorgani kohustused. Lisaks omab tegevusvormi liik tähtsust selle kohtulikul vaidlustamisel, sest halduskohtu volitused eri tegevusliikide puhul on erinevad.

4.2. Õpitulemuste hindamine

Käesoleva peatüki eesmärgiks on välja selgitada, kuidas on omavahel seotud õpitulemuste hindamine ning üliõpilase eksmatrikuleerimine. Tartu Ülikooli õppekorralduseeskirjas on õpitulemusele hinnangu andmise mõistena kasutusel „õpiväljundite hindamine“.

Tartu Ülikooli õppekorralduseeskirja kohaselt on üliõpilasel kohustus täita õppekava, millele ta on immatrikuleeritud (ÕKE p 69). Õppekava täitmine tähendab õppekavas ette nähtud õppeainete läbimist (ÕKE p 70). Õppeaine loetakse läbituks pärast õpiväljundite hindamisel positiivse tulemuse saamist. Positiivsed tulemused on hindamisskaalal hinded A, B, C, D, E ning „arvestatud“ ja negatiivsed tulemused on hinded F ning „mittearvestatud“ (ÕKE p 92).

ÕKE p 97 kohaselt on üliõpilasel võimalik õpiväljundite hindamine läbida õppeaine toimumise semestril ühel korralisel eksamil ning korralise eksami negatiivsele tulemusele sooritamise korral ühel korduseksamil (rühmaeksami puhul õppejõu poolt rühmale määratud korduseksami ajal).⁹⁵

ÕKE p 113 sätestab, et kui üliõpilane on sooritanud vastava õppeaine korralise ja korduseksami negatiivsele tulemusele, peab ta õppeaine läbimiseks registreeruma õppeainele uuesti ja täitma uuesti õppeaine läbimiseks seatud tingimused (v.a arsti-, hambaarsti- ja proviisoriõppe kohustuslike ja valikainete puhul). Ühes õppeaines neljal korral negatiivse eksamitulemuse saamisel üliõpilane eksmatrikuleeritakse vastavalt ÕKE punktile 150.3.5.⁹⁶

Lõputöö kaitsmise osas näeb Tartu Ülikooli õppekorralduseeskiri ette, et lõputöö kaitsmisel negatiivsele hindele on võimalik üks korduskaitsmine teaduskonna või kolledži nõukogu

---

⁹⁵ ÕKE p 97 Arst-, hambaarsti- ja proviisoriõppe üliõpilasel on võimalik kohustuslikes ja valikainetes õpiväljundite hindamine läbida ühel korralisel eksamil ning korralise eksami negatiivsele tulemusele sooritamise korral kahel korduseksamil.

⁹⁶ Arsti-, hambaarsti- ja proviisoriõppe üliõpilane eksmatrikuleeritakse kohustuslike ja valikainete puhul ühes õppeaines kolmel korral negatiivse eksamitulemuse saamisel vastavalt ÕKE punktile 150.3.4.

kehtestatud korras. Lõputöö korduskaitsemiseks nõuab komisjon üliõpilaselt olemasoleva töö täiendamist või uuel teemal töö kirjutamist (ÕKE p 139). Lõpueksami osas on sätestatud, et lõpueksami korduseksamit on üliõpilasel võimalik sooritada üks kord (ÕKE p 132). Lõpueksami kahekordsel sooritamisel negatiivsele hindele või lõputöö kahekordsel kaitsmisel negatiivsele hindele üliõpilane eksmatrikuleeritakse (ÕKE p 150.3.6).

Eeltoodust nähtub, et ühes õppeaines on üliõpilasel võimalik eksamit sooritada maksimaalselt neljal korral, kusjuures kolmanda ja neljanda võimaluse saamiseks peab ta õppeainele registreeruma uuesti. Järelikult toimub nende eksamite sooritamine juba uuel semestril või järgmisel õppeaastal. Neljas aineeksamil saadud negatiivne hinnang toob kaasa eksmatrikuleerimise ja ÕKE p 150.3.5. selles osas kaalutlusruumi ei anna. Lõputööd on võimalik kaitsta maksimaalselt kahel korral ning kuna korduskaitsemiseks peab seda täiendama või kirjutama töö uuel teemal, siis ilmselt pole korduskaitsemine samal õppesemestril võimalik. Lõpueksamit on samuti võimalik sooritada maksimaalselt kahel korral, kusjuures õppekorralduseeskiri ei sätesta, kas seda on võimalik teha samal semestril, mil tehti esimene lõpueksam.

4.3. Õpitulemustele antavad hinnangud kui vaheotsustused

Käesoleva peatüki eesmärgiks on välja selgitada, milliste kriteeriumite alusel tuleb kindlaks teha, kas õpitulemusele antud hinnangu näol on tegemist eelhaldusakti või menetlustoiminguga, sest see määrab ära nende kohtus vaidlustatavuse.

Kuna õppeprotsessil on võrreldes tavapärase haldusmenetlusega mitmed erisused, siis saab õpitulemustele antavaid hinnanguid klassifitseerida eelhaldusaktideks või menetlustoiminguteks üksnes tinglikult.

Ülikoolis toimuv õppeprotsess kui haldusmenetlus lõppeb üliõpilase eksmatrikuleerimise kohta antud korraldusega (ÕKE p 150). Kõik vaheotsustused, mis selle protsessi raames tehakse ning mis teevad õiguslikult siduvalt kindlaks asja lõplikul otsustamisel (st eeltoodud korralduse andmisel) tähtsust omavad asjaolud, on käsitletavad eelhaldusaktidena ja peaksid seetõttu olema kohtus vaidlustatavad. Seega peab õpitulemusele antav hinnang kohtus vaidlustamiseks vastama

eelhaldusakti tunnustele HMS § 52 lg 1 p 2 tähenduses. HKMS § 45 lg-s 3 sätestatud aluste esinemise korral on õpitulemusele antav hinnang kohtus vaidlustatav ka menetlustoiminguna.

HMS § 52 lg 2 sätestab, et eelhaldusakti suhtes kohaldatakse haldusakti sätteid. HMS § 51 lg 1 kohaselt on haldusakt haldusorgani poolt haldusülesannete täitmisel avalikõiguslikus suhtes üksikjuhtumi reguleerimiseks antud, isiku õiguste või kohustuste tekitamisele, muutmisele või lõpetamisele suunatud korraldus, otsus, ettekirjutus, käskkiri või muu õigusakt. Õpitulemusele antav hinnang on haldusorgani poolt haldusülesannete täitmisel avalikõiguslikus suhtes tehtav üksikjuhtumit puudutav otsustus. Kui ta omab regulatiivset toimet ja temaga tehakse õiguslikult siduvalt kindlaks asja lõplikul lahendamisel tähtsust omav asjaolu, siis on ta käsitletav eelhaldusaktina, vastasel juhul on tegemist menetlustoiminguga.

K. Merusk ja I. Pilving on leidnud, et asjaolu hindamine ja tuvastamine haldusmenetluses enne lõppotsuse tegemist on üldjuhul menetlustoiming. Selle alla liigitub ka hindamine üldhariduskoolides, k.a eksamihinded jooksva õppetöö käigus. Neil ei ole õigusaktiga antud möödapääsmatult siduvat tähendust järgnevate õpilase staatust puudutavate otsuste tegemisel, domineerib hoopis arengu toetamine, innustamine jne (PGS § 29 lg 1). Mõnel juhul on hilisemate vaidluste vältimiseks siiski otstarbekas asjaolu kohta siduva vaheotsuse tegemine. See võib toimuda sama menetluse raames eelhaldusaktiga.⁹⁷

Riigikohus leidis haldusasja nr 3-3-1-68-12 otsuses, et kaebaja poolt vaidlustatud asjaõiguse kahel eksamil õpitulemustele antud hinnangud kvalifitseeruvad eelhaldusaktideks. Kolleegium leidis otsuse p-des 18 ja 19, et mõne eksami sooritamine positiivsele hindele võib olla vältimatu eeldus bakalaureuseastme õppe läbimiseks ja negatiivne eksamihinne saada takistuseks õppeastme läbimisel. Bakalaureuseastme ainete läbimine võib olla vältimatu eeldus magistriastme õpingute alustamiseks ja magistriastme eksamitele registreerumiseks. Vaidlustatud hinnangutel olid kolleegiumi arvates just sellised tagajärjed. Kolleegium viitas sellele, et Tartu Ülikoolis on samas õppeaines neljal korral eksami ebaõnnestunult sooritamise vältimatu tagajärg eksamitulemuse ja kõik need üksikud eksamitulemused omavad lõpptagajärje suhtes võrdväärset tähendust. Pelgalt uue eksamiotsustuse tegemise võimalus ei kõrvalda varasemate

---

⁹⁷ K. Merusk, I. Pilving. HKMS § 6/3. – K. Merusk, I. Pilving (koost). Halduskohtumenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2013.

negatiivsete otsustuste siduvust. Seega saab siit teha järelduse, et kui mõne õppeaine sooritamises positiivsele hindele sõltub ülikooli lõpetamine või kõrgemal haridustasemel õpingute alustamine, siis on selles õppeaines eksamil antud hinnangud eelhaldusaktid sõltumata sellest, mitmendal korral eksamit sooritati, sest neli negatiivset eksamitulemust koosmõjus toovad kaasa õigusliku tagajärje ehk eksmatrikuleerimise. Samas on kolleegium eelviidatud lahendis leidnud, et ka juba teistkordne negatiivne eksamitulemus avaldab otsest mõju üliõpilase õigustele pikeneva õppeaja ja rahaliste kohustuste lisandumise näol, mistõttu tuleb selliste tagajärgede vältimiseks pidada põhjendatuks ka juba varasemate negatiivsete eksamitulemuste vaidlustamist, sest neil on möödapääsmatu mõju ülikooli edaspidistele üliõpilast puudutavatele otsustele õppetöö korraldamisel. Seega jääb magistritöö autori hinnangul ikkagi selgusetuks, millistele kriteeriumitele peab õpitulemusele antav hinnang vastama, et ta oleks eelhaldusakt, sest kuigi kolleegium on viidanud, et kõik neli eksamitulemust mõjutavad lõppotsustust ja omavad siduvat toimet, on lahendis viidatud veel õppeaja pikenedele ja rahaliste kohustuste lisandumisele kui kriteeriumitele, mille alusel peaks hindama, kas õpitulemusele antud hinnang on eelhaldusakt. Sellisel juhul ei saaks ta aga olla eelhaldusaktiks eksmatrikuleerimise suhtes. Nõustuda tuleb aga kolleegiumi seisukohaga, et õpitulemustele antavatel hinnangutel puudub kõrgkooliõppe protsessis regulatiivsus selle traditsioonilises tähenduses, kuid „asjaolu (eksamihinde) õiguslikult kindlakstegemise mõjutatakse ülikooli järgneva otsustusi riiklike lõpudokumentide väljaandmisel.“⁹⁸ Seega on hinnangutel tuvastava eelhaldusakti tähendus ja õpitulemusele antavale hinnangule saab omistada regulatiivsuse, kui ta mõjutab ülikooli poolt tehtavat eksmatrikuleerimise otsust.

Kokkuvõtteks leiab töö autor, et tuvastamiseks seda, kas õpitulemusele antav hinnang on halduskohtus eelhaldusaktina vaidlustatav, tuleb hinnata seda, kas konkreetne hinnang takistab isiku juurdepääsu hariduse omandamisele või tingib haridustaseme omandamise lõpetamise.⁹⁹ Et teada saada, millisel õpitulemusele antaval hinnangul sellised tagajärjed on, tuleb esmalt hinnata, kas konkreetse aine eksamil saadud hindegaga tehakse õiguslikult siduvalt kindlaks eksmatrikuleerimisel või kõrgemasse õppetasemesse immatrikuleerimisel tähtsust omavad asjaolud.

---

⁹⁸ RKHKo 04.03.2013, 3-3-1-68-12 (p 21.3).

⁹⁹ RKHKo 04.03.2013, 3-3-1-68-12 (p 16).

4.4. Õpitulemustele antavate hinnangute kohtulik vaidlustatavus

4.4.1. Lõpueksami ja lõputöö hinde kohtulik vaidlustatavus

Tartu Ülikooli õppekorralduseeskiri sätestab, et üliõpilane loetakse õpingud lõpetanud ja arvatakse üliõpilaste nimekirjast välja (eksmatrikuleeritakse), kui ta on õppekava täies mahus täitnud (ÕKE p 140). Õppekava on täies mahus täidetud, kui üliõpilane on läbinud õppekavas ette nähtud õppeained ja praktika, sh sooritanud lõpueksami(d) või kaitsnud lõputöö, ning kogunud õppekavas ette nähtud hulgal ainepunkte (ÕKE p 87).

Üliõpilasel on võimalik lõpueksamit sooritada või lõputööd kaitsta kahel korral, st kui esimesel korral saadakse negatiivne tulemus, on võimalik üks kordussooritus. Tartu Ülikooli õppekorralduseeskiri ei sätesta, millal on võimalik lõputööd uuesti kaitsta või lõpueksamit uuesti sooritada, see on jäetud teaduskondade otsustada. Lõputöö kaitsmine või lõpueksami sooritamine positiivsele hindele on ülikooli lõpetamise ja kõrgemas õppeastmes õpingute alustamise eelduseks. Lõpueksamile ja lõputööle antud esimene negatiivne hinnang ei too kaasa üliõpilase kohest eksmatrikuleerimist, sest talle antakse veel üks võimalus. See ei too kaasa ka seda, et üliõpilase õpingud kõrgemal haridustasemel oleks välistatud. Seega tuleks see hinnang esmapilgul kvalifitseerida menetlustoiminguks. Samas, kuna lõpueksamile või lõputööle antud teine negatiivne hinnang toob koosmõjus esimesega kaasa üliõpilase eksmatrikuleerimise, tuleks see kvalifitseerida eelhaldusaktiks, sest sellega tehakse õiguslikult siduvalt kindlaks eksmatrikuleerimisel tähtsust omavad asjaolud. Üliõpilast ei eksmatrikuleerita põhjusel, et ta sai lõputöö esitamisel või lõputöö kaitsmisel teisel korral negatiivse tulemuse, vaid tähtsust omab nende kahe hinnangu koosmõju. Teine negatiivne tulemus eraldiseisvalt eksmatrikuleerimist kaasa ei tooks. Seega on lõpueksamile või lõputööle antud esimese negatiivse hinnangu puhul tegemist eelhaldusaktiga.

Lõpueksamile või lõputööle antud teise negatiivse hinnangu tagajärjeks on üliõpilase eksmatrikuleerimine ning üliõpilasele ülikooli lõpudiplomi mitteväljastamine. Samas ei too eksmatrikuleerimist kaasa see konkreetne hinnang, vaid kaks negatiivset hinnangut koosmõjus. Ka selle hinnanguga tehakse õiguslikult siduvalt kindlaks eksmatrikuleerimisel tähtsust omavad asjaolud. Seega tuleb ka teine negatiivne hinnang kvalifitseerida eelhaldusaktiks.

4.4.2. Aineeksamil ja arvestusel õpitulemusele antava hinnangu vaidlustatavus

Üliõpilasel on võimalik ühes aines aineeksamit või arvestust sooritada kokku neljal korral, kusjuures ühel semestril on võimalik sooritada eksamit või arvestust kokku kahel korral ning kolmanda ja neljanda võimaluse saamine eeldab ainele uut registreerimist. ÕKE p 42 kohaselt jagunevad õppeained kohustuslikeks, valik- ja vabaaineteks.¹⁰⁰

Õppekava täies mahus täitmiseks peab üliõpilane sooritama positiivsele tulemusele oma õppekavas ette nähtud kohustuslikud ained ning saavutama valik- ja vabaainete nõutava mahu. Seega ei ole konkreetsete valik- ja vabaainete sooritamine kohustuslik, vaid nende puhul omab tähtsust õppekavas ettenähtud ainepunktide¹⁰¹ koguarvu saavutamine.

Kohustuslike ainete, mille hulgas on ka kõrgemas õppeastmes õpingute alustamise eeldusained, sooritamine positiivsele hindele on ülikooli lõpetamise ja kõrgemas õppeastmes õpingute alustamise eelduseks. Kohustusliku aine eksamil või arvestusel antud esimene negatiivne hinnang ei too koheselt kaasa üliõpilase eksmatrikuleerimist, sest aineeksamit või arvestust saab sooritada veel kuni kolmel korral. Samas, kuna järgneval kolmel eksamil saadud negatiivsed hinnangud tooksid koosmõjus esimesega kaasa üliõpilase eksmatrikuleerimise, tuleks esimesel eksamil antud hinnang kvalifitseerida eelhaldusaktiks, sest sellega tehakse õiguslikult siduvalt kindlaks eksmatrikuleerimisel tähtsust omavad asjaolud. Sama mõju on ka kohustusliku aine teisel, kolmandal ja neljandal eksamil saadud hinnangutel. Neist ükski eraldiseisvalt eksmatrikuleerimist kaasa ei too, kuid koosmõjus omab neist igaüks siduvat mõju eksmatrikuleerimisele või kõrgemas õppeastmes õpingute alustamisele. Seega tuleks kohustusliku aine igal eksamil saadud hinnang kvalifitseerida eelhaldusaktiks.

Valik- ja vabaainete eksamitel ja arvestustel antud negatiivsete hinnangute puhul tundub esmapilgul, et need ei kvalifitseeru eelhaldusaktiks, sest ükski neist ei ole üldjuhul eelduseks ülikooli lõpetamisele. Kõrgemas õppeastmes õpingute alustamisele nad mõju ei avalda. Samas kehtib ka nende puhul ÕKE p 150.3.5., mille kohaselt ühes õppeaines neljal korral negatiivse

¹⁰⁰ Kohustuslik on õppeaine, mis tuleb õppekava täitmiseks tingimata läbida. Valikaine on õppeaine, mille üliõpilane valib õppekavaga määratud õppeainete hulgast või valikmooduli raames. Vabaaine on üliõpilase vabalt valitav õppeaine (ÕKE p-d 42.1. – 42.3).

¹⁰¹ Õppeaine mahtu arvestatakse õppetöö ühikutes ehk Euroopa ainepunktisüsteemi ainepunktides (EAP). Ühele ainepunktile vastab 26 tundi üliõpilase tööd (ÕKE p 41).

eksamitulemuse saamisel üliõpilane eksmatrikuleeritakse. Seega võib ka valik-või vabaaines näiteks esimesel eksamil saadud hinne koosmõjus kolme järgnevaga olla eksmatrikuleerimise põhjuseks. Töö autori hinnangul tuleks seetõttu kvalifitseerida ka valik- ja vabaainetes aineeksamil saadud hinnangud eelhaldusaktideks, sõltumata sellest, mitmendal korral eksamit sooritati. Kui Tartu Ülikool peaks kehtestama regulatsiooni, mille kohaselt valik- ja vabaainetes neljal korral negatiivse eksamitulemuse saamine ei too kaasa eksmatrikuleerimist, siis tuleks nende ainete eksamil antud hinnangud kvalifitseerida menetlustoiminguteks. Töö autori hinnangul oleks selline regulatsioon põhjendatud vabaainete puhul, sest näiteks õigusteaduskonnas õppides kehakultuuriteaduskonna ainete seast valitud aineeksamil neljal korral negatiivse tulemuse saamise tõttu üliõpilase eksmatrikuleerimine ei ole proportsionaalne. Valikainete puhul ei oleks neljal korral negatiivse eksamitulemuse saamise tõttu üliõpilase eksmatrikuleerimine samuti proportsionaalne, kui ka ilma selle aine positiivse tulemuseta oleks üliõpilasel valikainete maht ülikooli lõpetamiseks saavutatud.

4.4.3. Positiivsete õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustatavus

Positiivsete hinnangute vaidlustamise juures omab määravat tähtsust asjaolu, kas konkreetses aines või lõpueksamil ja lõputöö kaitsmisel saadav positiivne hinnang võib takistada üliõpilase edasist haridusteed. Sellisteks aineteks, millel on mõju üliõpilase edasisele haridusteele, on kõrgemas õppeastmes õpingute alustamise eeldusained, sest sisseastumiseks nõutavate eeldusainete aritmeetilisest keskmisest sõltub isiku asukoht sisseastujate pingereas. Ka lõpueksamil või lõputöö kaitsmisel saadud hinnang võib olla oluline kriteerium järgmises õppeastmes õpingute alustamiseks.

Positiivse hinnangu vaidlustamise soovi korral ei ole oluline, mitmendal õpitulemuste hindamisel positiivne hinnang saadi, eelhaldusaktiks on ka juba esimesel aineeksamil või lõputöö kaitsmisel ja lõpueksami sooritamisel saadud positiivne hinnang, sest sellega määratakse siduvalt kindlaks asjaolud, millel on tähtsust immatrikuleerimise korralduse andmisel.

Muude kohustuslike ainete (v.a kõrgemas õppeastmes õpingute alustamise eeldusained) ja valik- ning vabaainete positiivsed hinnangud ei piira kuidagi üliõpilase edasiõppimisvõimalusi

kõrgemas õppeastmes. Seega on need käsitletavad menetlustoimingutena, sest nende hinnangutega ei määrata siduvalt kindlaks asja lõplikul lahendamisel tähtsust omavaid asjaolusid. Need hinnangud on vaidlustatavad vaid HKMS § 45 lg-s 3 esinevate aluste olemasolul.

Seega on positiivsete hinnangute puhul eelhaldusaktidena vaidlustatavad eeldusainete hinded ja lõputööle ning lõpueksamile antud hinnangud, kui need on oluliseks kriteeriumiks kõrgemas õppeastmes õppimise alustamisel. Muudel aineeksamil saadud positiivseid hinnanguid tuleb käsitleda menetlustoimingutena.

4.4.4. Aine läbiviimise käigus õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustatavus

Ülikoolis ei toimu üliõpilaste õpitulemustele hinnangute andmine vaid aineeksamil. Juba õppeaine läbiviimise käigus võib õppejõud anda üliõpilase tööle hinnanguid. See võib toimuda näiteks läbi kontrolltööde, seminaritööde vms hindamise. Need hinded võivad mõjutada aine lõpphinnet või nende tööde tulemuste põhjal võibki õppejõud aine lõpphinne kindlaks määrata. Selline hindamine võib toimuda ka näiteks läbi punktiarvestuse pidamise.

Kui eeltoodud peatükkidest tulenevalt on õpitulemustele antav hinnang käsitletav eelhaldusaktina, siis tekib küsimus, kas selle hinnangu kujunemisel olulist rolli omavad aine läbiviimise kestel saadavad hinnangud on veel omakorda käsitletavad eelhaldusaktidena. Magistritöö autori hinnangul see nii ei ole. Kuigi aine läbiviimise kestel saadud hinne võib mõjutada aine koondhinnet, ei saa aine läbiviimise kestel saadud üksikut hinnet käsitleda eelhaldusaktina, sest sellel ei pruugi olla siduvat tähendust koondhindele. Aine läbiviimise kestel on õppejõu ja üliõpilase vahel üldjuhul võimalikud erinevad kokkulepped korduvateks või hilinenud sooritusteks ning aine läbiviimise kestel antud üksikule hinnangule ei saa omistada seetõttu lõplikult siduvat tähendust. Üliõpilane saab vaidlustada aine eest saadud koondhinnet. Aine läbiviimise kestel saadud hinnanguid tuleb autori arvates käsitleda seega menetlustoimingutena, mis on vaidlustatavad HKMS § 45 lg-s 3 esinevate aluste olemasolul.

5. Vaidlustatavatele õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku kontrolli ulatus ja vaidlustamise eriregulatsioon

5.1. Õpitulemustele hinnangute andmise regulatsioon

Magistritöö viienda peatüki eesmärgiks on välja selgitada, millises ulatuses alluvad õpitulemustele antavad hinnangud halduskohtulikule kontrollile ja milline peaks olema nende vaidlustamise eriregulatsioon. Selleks tuleb esmalt uurida, kuidas on reguleeritud õpitulemustele hinnangute andmine.

Eesti Vabariigi haridusseaduse § 6 lg 2 p 18 kohaselt on haridustasemetega ühtse hindamissüsteemi kehtestamine haridus- ja teadusministeeriumi pädevuses. Haridus- ja teadusministri 27.10.2009. a määruse nr 71 „Ühtne hindamissüsteem kõrgharidustasemel, koos diplomi kiitusega (cum laude) andmise tingimustega“ § 1 kohaselt koosneb ühtne hindamissüsteem muu hulgas õpiväljundite saavutatuse hindamisest¹⁰² (p 1), hindamismeetoditest ja hindamiskriteeriumitest (p 2) ja hindamisskaaladest (p 3). Sama määruse § 2 lg 1 kohaselt on õppija õpiväljundite saavutatuse hindamine, sealhulgas tema enesehindamine, õppeprotsessi osa, mille käigus antakse kindlate hindamiskriteeriumite alusel õiglane ja erapooletu hinnang õppija teadmiste ja oskuste omandatuse taseme kohta vastavalt õppekavas kirjeldatud õpiväljunditele. Määruse paragrahvis 4 on ära toodud õpiväljundite saavutatuse taseme skaala.¹⁰³ Sama skaala on ära toodud ka Tartu Ülikooli õppekorralduseeskirja punktides 93-94. Määruse paragrahvis 4 sisalduvad sätted kui

---

¹⁰² Magistritöös on sama tähendusega mõistena kasutatud läbivalt „õpitulemuste hindamine“.

¹⁰³ Selle skaala kohaselt antakse hinnanguid järgnevalt: A (5) – „suurepärase“ – silmapaistev ja eriti laiapõhjaline õpiväljundite saavutamise tase, mida iseloomustab väga head taset ületav teadmiste ja oskuste vaba ning loov kasutamine; B (4) – „väga hea“ – väga heal tasemel õpiväljundite saavutamine, mida iseloomustab teadmiste ja oskuste eesmärgipärane ja loov kasutamine. Spetsiifilisemate ja detailsemate teadmiste ja oskuste osas võivad ilmnedä mittesisulisel ja mittepõhimõttelisel eksimused; C (3) – „hea“ – heal tasemel õpiväljundite saavutamine, mida iseloomustab teadmiste ja oskuste eesmärgipärane kasutamine. Spetsiifilisemate ja detailsemate teadmiste ja oskuste osas avaldub ebakindlus ja ebatäpsus; D (2) – „rahuldav“ – piisaval tasemel õpiväljundite saavutamine, mida iseloomustab teadmiste ja oskuste kasutamine tüüpolekordades, erandlikes olukordades avalduvad puudujäägid ja ebakindlus; E (1) – „kasin“ – minimaalselt lubataval tasemel olulisemate õpiväljundite saavutamine, mida iseloomustab teadmiste ja oskuste kasutamine tüüpolekordades piiratud viisidel, erandlikes olukordades avalduvad märgatavad puudujäägid ning ebakindlus; F (0) – „puudulik“ – õppija on omandanud teadmised ja oskused miinimumtasemest madalamal tasemel. Mitteeristava hindamise puhul määratakse tase, millele vastaval või mida ületaval õpiväljundite saavutamisel hinnatakse tulemus piisavaks sõnaga „arvestatud“ ning millest madalamal tasemel tulemus hinnatakse ebapiisavaks sõnaga „mittearvestatud“.

õigusnormid on kahelemendilised, koosnedes abstraktsest faktilisest koosseisust ja õiguslikust tagajärjest.¹⁰⁴

Üliõpilase eksamitööd või muid õpitulemusi kontrollides peab õppejõud seega hindamiskriteeriumi alusel hindama, millisele skaala tasemele üliõpilase õpiväljundite saavutus langeb. Selleks tuvastab õppejõud hinnatavas töös vead või nende puudumise ning määratleb kui suures osas on üliõpilane õpiväljundid saavutanud ehk viib elulised asjaolud kokku õigusnormi faktilise koosseisuga.

Õpiväljundite saavutatuse tase määrab ära konkreetse töö eest antava hinnangu ehk õigusliku tagajärje. Kui õppejõud tuvastab, et eksamitöös esinevad vead viitavad sellele, et üliõpilane on saavutanud õpiväljundid näiteks vaid minimaalselt lubataval tasemel, siis ei ole võimalik valida enam erinevate õiguslike tagajärgede vahel, vaid tööle tuleb anda hinne „E“. Seega on õige ja erapooletu hinnangu andmine seotud õige subsumeerimisega. Eristada tuleb vigasid subsumeerimisel ning kaalutusvigu. Kuigi ebaõige subsumeerimine võib kaasa tuua tulemusvea kaalutusvigade mõttes, ei ole õige pidada subsumeerimisviga kaalutusveaks, mis peaks alluma kaalutusõiguse kohtuliku kontrolli erisustele.¹⁰⁵

5.2. Määratlemata õigusmõistete rakendamise kohtulik kontroll

Käesoleva peatüki eesmärgiks on välja selgitada määratlemata õigusmõistete kohtuliku kontrolli erisused.

Õigusnormi abstraktsed koosseisulised tunnused võivad oma sisult olla väga erineva täpsusega.¹⁰⁶ Nimelt võib normi abstraktne faktiline koosseis sisaldada mitmeid mõisteid, mille sisu ei ole ilma täiendava tõlgendamiseta üheselt määratletav¹⁰⁷ ehk tegemist on määratlemata õigusmõistetega. Riigikohus on märkinud, et määratlemata õigusmõiste on õigustehniline vahend, mille puhul seadusandja loobub detailsete ettekirjutuste andmisest seadustes enestes, delegerides normi

---

¹⁰⁴ Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2004, lk 103.

¹⁰⁵ K. Pikamäe. Kaalutusõigus ja selle kohtulik kontroll. Magistritöö. Tartu 2003, lk 63.

¹⁰⁶ K. Merusk, lk 67.

¹⁰⁷ K. Pikamäe (viide 105), lk 18.

täpsustamise seaduse rakendajale.¹⁰⁸ Normi rakendaja peab õigusnormi poolt antud piirides otsustama, kas õiguslike tagajärgede kohaldamise eeldused on olemas ning kas elulised asjaolud vastavad neile.¹⁰⁹

Õiguslalases kirjanduses on määratlemata õigusmõistete rakendamise vigadena toodud välja: 1) hindamise piiride ületamine; 2) hindamise mitteteostamine ja 3) hindamise kuritarvitamine.¹¹⁰

Hindamise piiride ületamisega on tegu siis, kui haldusorgan ületab need hindamise piirid, mis talle on andnud rakendatav määratlemata õigusmõiste või seadus ja mille raames ta oli vaba hindama. Kohus peab sellisel juhul üle kontrollima, kas määratlemata õigusmõiste tunnused on realses tegelikkuses täidetud, st kas realses tegelikkuses esinevad faktilised asjaolud vastavad määratlemata õigusmõiste kui abstraktse teokoosseisu tunnustele.¹¹¹

Hindamise mitteteostamisega on tegu siis, kui haldusorgan ei mõista, et talle on antud seadusliku volitusega iseseisva hindamise õigus, või ta ei näe neid olulisi faktoreid, millest tuleb otsustamisel lähtuda.¹¹²

Hindamise kuritarvitamisega on tegu siis, kui haldusorgan kas meelega või ekslikult ületab määratlemata õigusmõistete rakendamise sisemised õiguslikud piirid, mis seovad tema toiminguid. Sellega on tegemist näiteks siis, kui haldusorgan ei pea kinni üldkehtivatest hindamise kriteeriumitest või objektiivsuse nõudest, samuti siis, kui ta lähtus mitteaajakohastest kaalutlustest, rikkus võrdsuse põhimõtet või põhiõigusi ja vabadusi.¹¹³

Üliõpilase õpitulemusele hinnangut andes peab õppejõud lähtuma hindamisskaalast, mis sisaldab endas määratlemata õigusmõisteid (nt „silmapaistev“, „heal tasemel“, „piisaval tasemel“). Selleks, et neid mõisteid sisustada, on vaja neid tunnetada, nende mõistete kasutamine üksikjuhul

---

¹⁰⁸ RKPJKo 13.06.2005, 3-4-1-5-05.

¹⁰⁹ K. Merusk, lk 70.

¹¹⁰ H.J. Wolff, O. Bachof, R. Stober. Verwaltungsrecht I 10. Aufl. München, 1994, lk 371-373; P. Stelkens. Verwaltungsverfahren. München, 1991, lk 156-157; N. Achterberg. Allgemeines Verwaltungsrecht. 2., völlig neubearb. und erw. Aufl. Heidelberg, 1986, lk 347.

¹¹¹ K. Merusk, lk 93.

¹¹² Samas.

¹¹³ Samas.

nõuab väärtushinnangut.¹¹⁴ Küsitav on, kas ja millises ulatuses on halduskohtud volitatud määratlemata õigusmõistete põhjal tehtud otsust kontrollima ja seda oma otsusega asendada.¹¹⁵

Õigusalasest kirjanduses esineb erinevaid seisukohti selles osas, kas määratlemata õigusmõistete tõlgendamine ja rakendamine allub kohtulikule kontrollile täielikult või ainult piiratud ulatuses. Valdavaks seisukohaks on see, et määratlemata õigusmõistete rakendamine on täielikult kohtulikult kontrollitav.¹¹⁶ Erandina tuuakse välja juhud, kui seadusandja on haldusele üle andnud nn hindamisruumi.¹¹⁷ Saksa õigusteadlase O. Bachofi poolt 1955. a välja töötatud hindamisruumi teooria järgi on haldusorganil hindamisruum, st kohtulikult mittekontrollitavate väärtushinnangute ja otsustuste ala määratlemata õigusmõistete kasutamisel. Halduskohtud peavad tunnistama selles valdkonnas tehtud otsuseid, võivad aga kontrollida, kas selle ala piire on järgitud.¹¹⁸

5.3. Ülikooli hindamisruumi tunnustamine

Käesoleva peatüki eesmärgiks on välja selgitada, kas üliõpilase õpitulemustele hinnangute andmisel on võimalik kohtulikust kontrollist vaba hindamisruum.

Hindamisruumi olemasolu õpitulemustele antavate hinnangute osas on kirjanduses põhjendatud sellega, et tegemist on pedagoogilise hindamisega, eksamisituatsiooni ei ole üldjuhul võimalik korrata ning täiendava kohtuliku kontrolli jaoks puudub üksikjuhul vajalik võrdlus teiste eksamil osalejate tulemustega.¹¹⁹ Õppejõud oskavad paremini hinnata üliõpilastelt oodatavat kvalifikatsiooni, nad toovad endaga kaasa kogemused varasematelt eksamitelt ning võrdsuspõhimõttega ei oleks kooskõlas see, kui üliõpilane saaks halduskohtumenetluses grupist sõltumatu erihindamise osaliseks.¹²⁰ Kohtulikust kontrollist vaba hindamisruumi on eitatud aga selliste eksamite puhul, mille alusel saab isik õiguse töötada teatud eri- või kutsealal või

---

¹¹⁴ H. Maurer, lk 90.

¹¹⁵ H. Maurer, lk 91.

¹¹⁶ K. Merusk. Judicial Review of Administrative Discretion and the Application of Undefined Legal Concepts in the Estonian Legal System. - *Juridica International* 1997 nr 2, lk 50-57.

¹¹⁷ K. Pikamäe. Kaalutusvigadest. - *Juridica* 2006 nr 2, lk 75.

¹¹⁸ H. Maurer, lk 91.

¹¹⁹ H. Maurer, lk 94.

¹²⁰ G. Beaucamp, J. Seifert, lk 263-264.

ametikoal. Kohtuliku kontrolli nõue tuleneb siin PS §-st 29, mille kohaselt Eesti kodanikul on õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta.¹²¹

Kirjanduses on toodud välja, et kohtulikust kontrollist vaba hindamisruumi peavad õigustama erilised põhjused, mis peavad tulenema vastavast seaduslikust regulatsioonist.¹²² Sellisteks põhjusteks võivad töö autori hinnangul olla PS §-s 38 sisalduvad ülikooli autonoomia ja teaduse ja selle õpetuse vabaduse garantiid. Selleks, et hinnata, kas PS §-s 38 sisalduvad garantiid õigustavad õpitulemustele antavate hinnangute paigutamist kohtulikust kontrollist vabasse hindamisruumi, tuleb välja selgitada, kas teaduse ja selle õpetuse vabaduse kaitsealas on ka õppejõu poolt õpitulemustele hinnangute andmine ning kas seda tegevust saab pidada üheks ülikooli autonoomia väljendusvormiks.

PS § 38 sätestab, et teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad. Ülikoolid ja teadusasutused on seaduses ettenähtud piires autonoomsed.

Teadusvabadus on oma olemuselt akadeemiline vabadus. Tegemist on väga laiahaardelise mõistega, millel konkreetsed piirid puuduvad.

Põhiseaduse kommentaarides on märgitud, et akadeemiline vabadus kaitseb muu hulgas ka teadussaavutuste õpetamist ülikoolides.¹²³ Teaduse õpetamine on teadmiste süstemaatiline levitamine, nii üliõpilaste õpetamine kui täiendkoolitus. Kaitstud on õppejõu otsustusvabadus õpetuse sisu, selle raames esindatavate seisukohtade ning õppetöö korralduse ja meetoodika suhtes.¹²⁴

Entsüklopeedias Britannica on defineeritud akadeemilist vabadust kui õpetajate ja õpilaste vabadust õpetada, õppida, omandada teadmisi ja tegeleda teadustööga ilma, et sellesse ebamõistlikult sekkutaks või seda õigusaktidega, institutsionaalsete regulatsioonidega või

---

¹²¹ K. Merusk, lk 114; H. Maurer lk 94-95.

¹²² H. Maurer, lk 92.

¹²³ T. Annus. I. Pilving. PS § 38/2.2. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura, 2012.

¹²⁴ T. Annus. I. Pilving. PS § 38/2.3. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura, 2012.

avalikkuse survega piirataks. Selle ühe elemendina on välja toodud ka õpetajate õigus õpetada sellises vormis nagu nad peavad professionaalselt sobivaks.¹²⁵

Seega saab öelda, et akadeemiline vabadus hõlmab endas teadmiste edasiandmise vabadust, kuid täpsustamist vajab, kas õpetamisvabaduses sisaldub ka vabadus anda ilma sekkumisõigusega hinnanguid õpitulemustele.

Õpitulemustele hinnangute andmist peetakse õpetamismeetodite jätkuks.¹²⁶ See tähendab töö autori hinnangul seda, et ka hinnangute andmine kujutab endast teatud laadi õpetamist, sest see annab üliõpilasele tagasisidet tema teadmiste kohta. Seda kinnitab ka haridus- ja teadusministri 27.10.2009. a määruse nr 71 „Ühtne hindamissüsteem kõrgharidustasemel, koos diplomi kiitusega (cum laude) andmise tingimustega“ § 2 lg 1, mille kohaselt on õppija õpiväljundite saavutatuse hindamine õppeprotsessi osa, lisaks sätestab sama paragrahvi lõige 2, et hindamise eesmärgiks on õppimise toetamine ning usaldusväärse informatsiooni andmine õpingute läbimise tulemuslikkuse kohta. Välismaises kohtupraktikas ja õiguslalases kirjanduses on õpitulemustele hinnangute andmist seostatud akadeemilise vabadusega.¹²⁷ Seega saab öelda, et akadeemilise vabaduse kaitsealas on ka õpitulemustele hinnangute andmine.

Akadeemiline vabadus on lahutamatult seotud ülikoolide autonoomiaga (institutsionaalne autonoomia), sest vaba teadustegevus ja teadmiste õpetus ei saa eksisteerida ilma autonoomsete ülikoolide ja teadusasutusteta.¹²⁸

---

¹²⁵ Entsüklopeedia Britannica. – Arvutivõrgus: www.britannica.com/EBchecked/topic/2591/academic-freedom (03.05.2014).

¹²⁶ W.A. Kaplin, B.A. Lee. A Legal Guide for Student Affairs Professionals, 2-nd ed. Jossey-Bass 2009, lk 228. Arvutivõrgus: <http://books.google.ee/books?id=ZPkqUyzvAf8C&pg=PA230&dq=university+grading+court&hl=en&sa=X&ei=73ZUqT-HYrEyOPI4YHYCA&ved=0CD8Q6AEwAw#v=onepage&q=university%20grading%20court&f=false> (04.05.2014).

¹²⁷ Näiteks on USA kohtuasjades *Parate v. Isibor* (16.03.1989), *Stronach v. Virginia State University* (23.05.2008) ja *Brown v. Armenti* (12.03.2001) vaieldud selle üle, kas ülikool võib sundida õppejõudu üliõpilasele pandud hinnet muutma. Õppejõud on nendes asjades tuginenud Ameerika Ühendriikide konstitutsiooni esimeses muudatuses sisalduvast sõnavabadusest tulenevale akadeemilisele vabadusele. Arvutivõrgus: <https://casetext.com> (04.05.2014). Lisaks vt A. Papadimitriou. Academic freedom and student grading in Greek higher education. - Quality in higher education 2011, vol 17, nr 1, lk 105. Arvutivõrgus: www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13538322.2011.554638#.U11F_FWSw8M (04.05.2014) ja D. Hill. A Contentious Triangle: Grading and Academic Freedom in the Academy. - Higher Education Quarterly 2011, vol 65, nr 1, lk 3. Arvutivõrgus: <http://eds.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=bb126857-4e46-4df0-b0fd-8579b41fed3c%40sessionmgr4001&hid=4113> (04.05.2014).

¹²⁸ T. Annus. I. Pilving. PS § 38/1. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura, 2012.

Institutsionaalne autonoomia tähendab piisavat iseseisvust osas, mis puudutab muu hulgas oma töötajaskonna värbamist ning tingimuste seadmist õppetöös, eriti aga teadus- ja õpetustegevuse vabadust.¹²⁹

Euroopa Ülikoolide Assotsiatsiooni Lissaboni deklaratsioonis tuuakse ülikoolide organisatsioonilise, majandusliku ja akadeemilise autonoomia kõrval ühe institutsionaalse autonoomia osana välja ka personalivaldkonna autonoomia.¹³⁰ See tähendab seda, et ülikoolide autonoomia tagatust hinnatakse ka läbi selle, kas ülikoolil on õigus ise värvata oma töötajaskonda.¹³¹ See õigus on Tartu Ülikoolil olemas. Ülikooliseaduse mitmed sätted (nt § 14 lg 3 p 4¹, p 13 ja § 34) reguleerivad õppejõudude kvalifikatsiooninõudeid, töölevõtu konkurssi ning õppejõudude ja teadustöötajate valimisi.

Kuna ülikool valib ise õppejõud, kes asuvad õppeaineid läbi viima ning ka õpitulemustele hinnanguid andma, siis riivab sellesse protsessi kohtu poolt sekkumine ülikooli autonoomiat. Ülikool valib endale parimad võimalikud töötajad ja igasugune kahtlus nende akadeemilistes hinnangutes tähendab ka kahtlusi ülikooli enda pädevuses. Siinkohal on ka küsitav haldusaj nr 3-3-1-68-12 esitatud kohtu seisukoht, mille kohaselt tuleb vajaduse korral hindamisotsustuste õiguspärasuse sisulisel kontrollimisel kasutada tõendina eksperdi arvamust. Selline lähenemine võib olla põhjendatud erialaste eksamite puhul, mille tagajärjeks on mingi kutsekvalifikatsiooni saamine, kuid ülikooli õppejõudude näol on tegemist oma ala ekspertidega ning eeltoodud seisukoht tähendaks ühe eksperdi arvamuse asendamist teisega.

Arvestades eeltoodut on õpitulemustele hinnangute andmisel vajalik jätta ülikoolile hindamisruum, mis kohtulikule kontrollile ei allu. Vastasel juhul sekkutaks ülemääraselt teaduse ja selle õpetamise vabadusse ning ülikooli autonoomiasse.

---

¹²⁹ T. Annus. I. Pilving. PS § 38/3.1. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura, 2012.

¹³⁰ Lisbon Declaration. Europe's Universities beyond 2010: Diversity with a common purpose. European University Association 2007. Arvutivõrgus: http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/Lisbon_Convention/Lisbon_Declaration.pdf (25.04.2014).

¹³¹ T. Estermann, T. Nokkola. University Autonomy in Europe I. Exploratory study. European University Association 2009. Arvutivõrgus: www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/Publications/University_Autonomy_in_Europe.pdf (25.04.2014).

5.4. Õpitulemustele antavate hinnangute kohtulik kontroll

Käesoleva peatüki eesmärgiks on välja selgitada, millises ulatuses on kohtul võimalik kontrollida õpitulemustele antavaid hinnanguid. Kuigi hindamisruumi piires on haldusorganil lõpliku otsuse tegemise õigus, ei tohi ta seda tehes käituda suvaliselt.

Riigikohus on haldusasjas nr 3-3-1-68-12 leidnud, et pedagoogiliste hinnanguliste otsustuste sisuline kontroll on võimalik piiratud ulatuses. Eksamite puhul peab kohus saama kontrollida nende läbiviimise ja hindamise menetlusliku külge ning ilmselgeid sisulisi vigu, kasutades vajaduse korral eksperdi arvamust. Samas ei ole kolleegium selgitanud, milles need ilmselged sisulised vead võiksid seisneda.

Kuna hindamise menetlusliku külje kontrollimine kohtu poolt ei tungi ülikooli nn vabasse hindamisruumi, siis tuleb seda üliõpilase subjektiivsete õiguste riive korral kohtul teha. Küsimusi tekitab aga õpitulemustele antavate hinnangute sisulise kontrolli ulatus. Selle kindlakstegemiseks uurin, kuidas on õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamine seadusandlusest või kohtupraktikast tulenevalt reguleeritud teistes riikides.

Üldise õiguse maades on pikaajalised traditsioonid ja kohtupraktika väljendanud lugupidamist pedagoogide akadeemiliste hinnangute suhtes. Seda on peetud oluliseks akadeemilise vabaduse osaks. Kohtute lugupidamine õppejõudude akadeemiliste otsuste ja hinnangute osas peegeldub nende kartuses kahelda professionaalsetes otsustes, mis on sündinud õpetaja ja õpilase vahelises pikaajalises suhtlemis- ja jälgimisprotsessis.¹³²

Ameerika Ühendriikide kohtud üldjuhul õpitulemustele antavate hinnangute üle sisulist kontrolli ei teosta. Kohtud on pidanud võimalikuks akadeemilistesse otsustustesse sekkuda vaid juhul, kui käitunud on meelevaldselt (*arbitrary*), kapriisselt (*capricious*) või halvas usus (*bad faith*).¹³³ Sellise käitumise tõendamiskoormus on üliõpilasel. USA ülemkohus on leidnud, et laiaulatuslik

---

¹³² T.A. Schweitzer. "Academic Challenge" Cases: Should Judicial Review Extend to Academic Evaluations of Students? – American University Law Review 1992, vol 4, nr 2, lk 271-272. Arvutivõrgus: www.aulawreview.org/pdfs/41/41-2/schweitzer.pdf (04.05.2014).

¹³³ T. Conelly, Jr. v. University of Vermont and State Agricultural College, 14.07.1965. Civ. a. no 4224. 244 F. Supp. 156 (1965); Board of Curators of University of Missouri v. Horowitz, 01.03.1978, 435 U.S. 78 (1978); Regents of University of Michigan v. Ewing, 12.12.1985, 474 U.S. 214 (1985).

kohtulik kontroll akadeemilises kogukonnas võib saada hukatuslikuks õppejõu-üliõpilase vahelistele suhetele¹³⁴ ja akadeemiliste hinnangute ülevaatamisel peab näitama suurt austust teaduskonna professionaalse otsuse suhtes ning seda võib eirata vaid juhul, kui see erineb oluliselt aktsepteeritud akadeemilistest normidest.¹³⁵ USA ülemkohus on viidanud sellele, et õppejõu otsus selle kohta, milline hinne on tema õppeainet võtnud üliõpilase jaoks õige, on kumulatiivsetel andmetel põhinev eksperthinnang, mille üle ei ole kerge kohtulikku kontrolli teostada.¹³⁶

Ühendkuningriigis välistab kõrgharidusseaduse § 12 lg 2 kvalifitseeruva kaebusena sellised õpilaste kaebused, mis on seotud akadeemiliste hinnangutega. Sama seaduse § 32 lg 2 (a) kohaselt kuulub akadeemilise vabaduse alla õppeainete sisu kindlaksmääramine ja see, millisel viisil õpetatakse, juhendatakse või hinnatakse.¹³⁷

Saksa õigusalasest kirjandusest ja kohtupraktikast nähtub, et õpitulemustele antavad hinnangud erialaste eksamite (nt kutseeksamid) puhul on täielikult kohtulikult kontrollitavad, kuid spetsiifilistel eksamitel (nt ülikoolis) õpitulemustele antavaid hinnanguid saab kontrollida vaid piiratud ulatuses.¹³⁸ Õpitulemustele antavate hinnangute sisulise õiguspärasuse hindamisel on võimalik kontrollida vaid seda, kas: 1) õpitulemusele hinnangut andes on lähtunud õigetest asjaoludest; 2) eksamiküsimused on olnud teemaga seotud; 3) lähtunud on kehtivatest hindamiskriteeriumitest; 4) ei ole juhitud asjasse mittepuutuvatest kaalutlustest. Lisaks tuleb kontrollida seda, et tegemist ei oleks meelevaldse hinnanguga. Välja tuuakse ka üldistest hindamispõhimõtetest kinnipidamist.¹³⁹

Õpitulemusele hinnangut andes ebaõigetest asjaoludest lähtumise alla kuuluvad näiteks olukorrad, kus eksamitöö on peale esitamist osaliselt kaduma läinud; suulise eksami korral on õppejõud eksami sooritamise ajal ruumist lahkunud või magama jäänud; eksamil saadud punktide liitmisel tehakse arvutusviga või õppejõud on eksamiülesandest valesti aru saanud.¹⁴⁰

---

¹³⁴ Board of Curators of University of Missouri v. Horowitz, 01.03.1978, 435 U.S. 78 (1978).

¹³⁵ Regents of University of Michigan v. Ewing, 12.12.1985, 474 U.S. 214 (1985).

¹³⁶ Board of Curators of University of Missouri v. Horowitz, 01.03.1978, 435 U.S. 78 (1978).

¹³⁷ Higher Education Act 2004 c.8.

¹³⁸ H. Maurer, lk 94-95.

¹³⁹ G. Beaucamp, J. Seifert, lk 264; H. Maurer lk 94; K. Merusk, lk 87.

¹⁴⁰ G. Beaucamp, J. Seifert, lk 264.

Eksamiküsimused ei ole teemaga seotud olukorras, kus esitatakse küsimusi, millel ei ole seost õppematerjalidega. Sellised küsimused on näiteks õiguslaste teadmiste kontrolli eksamil Aafrikas asuvate riikide pealinnade küsimine ja üldteadmiste kontrolli raames väga raskete ja detailseid teadmisi nõudvate küsimuste esitamine.¹⁴¹

Kehtivatest hindamiskriteeriumitest ei ole lähtunud näiteks olukorras, kus õppejõud eksib hinde määramisel ja arvab, et hinde „kasin“ saamiseks on nõutav tulemus, milles esinevad ainult üksikud üsna väikesed vead.¹⁴²

Õpitulemusele hinnangut andes asjasse mittepuutuvatest kaalutlustest lähtumine ilmneb näiteks olukorras, kus hindamist on mõjutanud seisukohad, millel ei ole mingit seost konkreetse eksamitulemusega. Näitena saab tuua välja olukorrad, kus õppejõud on hinnangut andes lähtunud sellest, et üliõpilane on seganud sageli õppetööd, on hilineanud mitu korda või kuulub teatud erakonda. Lisaks lähtutakse asjasse mittepuutuvatest kaalutlustest, kui hinnangu andmisel arvestatakse olukorda tööjõuturul või ületähtsustatakse esitatud töö välist vormi.¹⁴³

Meelevaldse hinnanguga on tegemist olukorras, kus näiteks sama punktide arvu korral antakse üliõpilastele erinevad hinded; kahe erineva heale tulemusele sooritatud eksamiosa eest pannakse eksami koondhindeks „rahuldav“ või antakse vea olulisusele erinev kaal ühes ja samas eksamineeritavate grupis.¹⁴⁴

Üldiste hindamispõhimõtetenäitena on välja toodud see, et iga eksamikomisjoni liige peab andma hinnangu iseseisvalt (nt magistritöö kaitsmisel), küsida ei tohi arusaamatuid või vastuolulisi eksamiküsimusi ning hindaja peab jääma asjalikuks ja õiglaseks.¹⁴⁵

Kuna ülikoolile on antud vaba hindamisruum, mis allub kohtulikule kontrollile piiratud ulatuses, siis toob see üliõpilase jaoks kaasa kohtusse pöördumise õiguse (PS § 15) riive. Töö autori hinnangul on see ülikooli autonoomia ja akadeemilise vabaduse tagamiseks vajalik ja õigustatud.

---

¹⁴¹ Samas.

¹⁴² Samas.

¹⁴³ Samas.

¹⁴⁴ G. Beaucamp, J. Seifert, lk 265.

¹⁴⁵ Samas.

Siinkohal tuleb silmas pidada, et mis tahes ulatuses kohtulik sekkumine ülikooli pedagoogilistesse otsustustesse riivab alati ka ülikooli akadeemilist vabadust ja autonoomiat.

Magistritöö autor leiab, et eeltoodud ulatuses õpitulemustele antavate hinnangute sisuline kontroll on põhjendatud. Selliselt riivatakse akadeemilist vabadust ja ülikooli autonoomiat vähesel määral ning tagatakse samas üliõpilastele vajadusel kohtulik kaitse. Ekspertide kaasamine ülaltoodud hindamisvigade kindlaksmääramisele ei ole üldjuhul vajalik, kuna selliste vigade kindlakstegemine ei vaja ekspertarvamust. Imselt võib kohtul tekkida raskusi spetsiifilises valdkonnas eksamiküsimuste sisu kontrollimisel hindamaks seda, kas need on asjakohased või mitte, kuid ka sellises olukorras eksperdi kaasamine tähendaks olulist sekkumist ülikooli akadeemilisse vabadusse ja autonoomiasse, eriti juhul, kui üliõpilane on enne kohtusse pöördumist vaidlustanud õpitulemusele antud hinnangu ülikoolisiseselt ja tema eksami- või arvestustöö on saanud täiendava hinnangu erialaspetsialistidest koosneva komisjoni poolt. Seega tuleks kohtul ka seda arvesse võttes hinnata, kas eksperdi arvamuse küsimine on konkreetsel juhul ikka õigustatud.

5.5. Õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamise eriregulatsioon

Käesoleva peatüki eesmärgiks on välja selgitada, kas õpitulemustele antavate hinnangute kohtulikuks vaidlustamiseks tuleks seaduses sätestada eriregulatsioon kohustusliku kohtueelse menetluse näol. Kuna töö neljandast peatükist nähtuvalt tuleks enamuse õpitulemustele antavaist hinnanguist kvalifitseerida eelhaldusaktideks, mis tooks kaasa nende kohtuliku vaidlustatavuse, siis tähendaks see seda, et kaebuste hulk kohtutesse võib märgatavalt suurenedada, mis omakorda kahandaks kohtute töö efektiivsust. Arvesse võttes ülalesitatud seisukohta, et hindamisotsustused alluvad kohtulikule kontrollile vaid piiratud ulatuses, riskib üliõpilane kaebust koheselt kohtule esitades ka eksamitööle antud hinnangu sisulisest kontrollist ilmajäämisega.

HKMS § 47 lg 1 sätestab, et seadus võib näha mõnda liiki nõude lahendamiseks ette kohustusliku vaidmenetluse või muu kohustusliku kohtueelse menetluse. Sellisel juhul võib kaebuse esitada üksnes siis, kui isik on pidanud kinni nõude kohtueelseks lahendamiseks ettenähtud korrast, ning üksnes ulatuses, milles tema nõuet ei ole selles korrast tähtaegselt rahuldatud. Riigikohus on

leidnud, et kohustuslik kohtueelne vaidemenetlus ei riku kohtusse pöördumise garantiid, kui see menetlus ei kesta ülemäära kaua ning edasine kohtusse pöördumine on tagatud.¹⁴⁶

Tartu Ülikooli seadus ja ülikooliseadus ei reguleeri õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamist ega sätesta selleks kohustuslikku kohtueelset menetlust. Seega on õpitulemusele antud hinnangu vaidlustamiseks võimalik pöörduda otse kohtusse.

Kirjanduses on kohtueelse menetluse positiivsete aspektidena välja toodud selle paremat kättesaadavust, väiksemat psühholoogilist tõrget selle kasutamisel, kohtueelse menetluse lihtsust, odavust, kiirust ja halduskohtute töökoormuse vähendamist.¹⁴⁷

Õpitulemusele antava hinnangu vaidlustamiseks kohustusliku kohtueelse menetluse läbimise nõude sätestamine oleks eelkõige vajalik halduskohtute töökoormuse vähendamiseks. Nagu eespool viidatud, võib õpitulemustele antavate hinnangute kvalifitseerimine eelhaldusaktideks tuua kaasa kaebuste arvu suurenemise.

Lisaks on kohustusliku kohtueelse menetluse sätestamine põhjendatud sellega, et õpitulemusele antud hinnangu ülikoolisisesel vaidlustamisel korral hinnatakse erialaspetsialistide poolt ka selle sisulist õiguspärasust uuesti, kohus saab õpitulemusele antud hinnangut kontrollida aga vaid piiratud ulatuses. Sellised hindamisvead, mida kohus saab tuvastada (nt vale punktiarvestus), on kergesti tuvastatavad juba kohtueelses menetluses, mistõttu kohtute ressursi kasutamine peaks olema põhjendatud vaid erandlikel juhtudel.

Kohustusliku kohtueelse menetluse kasuks räägib ka asjaolu, et Tartu Ülikooli õppekorralduseeskirjas¹⁴⁸ on juba sätestatud toimiv mitmetasandiline õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamise kord, mida on kirjeldatud töö punktis 1.1. Hinnangu vaidlustamine ülikoolisiseselt on lihtne, sest selleks tuleb üldjuhul esmalt pöörduda otsuse tegija enda poole, lisaks ei pea tasuma riigilõivu ning menetlustähtajad on lühikesed. Õpitulemusele antavate hinnangute vaidlustamisel on menetluse kiirus oluline, sest õpitulemusele antavast positiivsest

---

¹⁴⁶RKPJKm 03.03.2004, 3-4-1-5-04.

¹⁴⁷E. Vene. Vaidemenetluse funktsioonide mõju menetlustoimingutele. – Juridica 2005 nr 10, lk 705-718.

¹⁴⁸ Ka teiste Eesti avalik-õiguslike ülikoolide õppekorralduseeskirjad reguleerivad ülikoolisisesest õpitulemusele antud hinnangu vaidlustamist.

hinnangust võib oleneda teistele ainetele registreerumise võimalikkus, ülikooli nominaalajaga lõpetamine jne. Kohtutes on aga keskmine haldusaja menetlusaeg üle 100 päeva.¹⁴⁹

Lisaks toob õpitulemusele antud hinnangu ülikoolisisene vaidlustamine ja mõlemaid pooli rahuldava tulemuse saamine kaasa selle, et ei sekkuta põhjendamatult ülikooli autonoomiasse ja akadeemilisse vabadusse. Töö autor leiab, et kohtul tuleks akadeemilisse sfääri tungida vaid siis, kui muud lahendused pole soovitud tulemust toonud. Seega tuleks õpitulemusele antud hinnangu kohtuliku vaidlustamise osas seadusandjal kaaluda kohustusliku kohtueelse menetluse sätestamist.

---

¹⁴⁹ Eesti kohtute kodulehekülg. Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/et/kohtute-tohusus> (03.05.2014).

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kas ja kui siis millised avalik-õiguslikus ülikoolis õpitulemustele antavad hinnangud on halduskohtus vaidlustatavad, kui kaugele ulatub nende kohtulik kontroll ja milline peaks olema eriregulatsioon nende vaidlustamise osas. Eeltoodule vastuse saamiseks olid püstitatud järgmised uurimisküsimused: 1) Milline on avalik-õigusliku ülikooli ja üliõpilase vaheline õiguslik suhe?, 2) Kas avalik-õigusliku ülikooli õppeprotsessile kohaldub haldusmenetluse seadus?, 3) Milline on erinevatele õpitulemustele antavate hinnangute õiguslik tähendus?, 4) Millised piirid on õpitulemustele antavate hinnangute kohtulikul kontrollil? ja 5) Kas kohustusliku kohtueelse menetluse kehtestamine õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamisel oleks põhjendatud?

Magistritöö autor leiab, et avalik-õigusliku ülikooli ja üliõpilase vahel on avalik-õiguslik suhe. Töös esitatud analüüsist nähtus, et kõrghariduse võimaldamine on avaliku halduse ülesanne, sest PS §-s 37 sätestatud õigus haridusele hõlmab endas ka õigust kõrgharidusele. Vastava kohustuse adressaadiks on riik. Töös leiti, et kuna hariduse võimaldamine ei ole riigi tuumikülesanne, on seda võimalik täita läbi kaudse riigihalduse ehk läbi iseseisvate õigussubjektide. Tartu Ülikooli seadusega on riik pannud kõrgharidustaseme õppe võimaldamise kohustuse Tartu Ülikoolile, kes on avalik-õigusliku isikuna loodud avalikes huvides. Riigivastutuse seaduse § 2 lg 1 kohaselt on avalik-õiguslik juriidiline isik avaliku võimu kandja. Tartu Ülikooli ja üliõpilase vahelise suhte avalik-õiguslikuks kvalifitseerimist toetas ka „subjektiteooria“, kuna riikliku lõpudokumendi väljastamisega teostab avalik-õiguslik ülikool avalikku võimu.

Lisaks leiab töö autor, et kuna Tartu Ülikooli seadus ja ülikooliseadus ei täpsusta, kes on õppeprotsessis haldusorganiks ja kõrghariduse omandamise võimaldamine on avalik-õigusliku ülikooli kui terviku kohustus, siis tuleb selle tegevuse raames käsitleda haldusorganina avalik-õiguslikku ülikooli tervikuna. Õppeprotsessis õpitulemuste hindamise pädevus on ülikooli poolt üle antud konkreetset ainet läbiviivale õppejõule. Seega on õppeprotsessis väline otsustuspädevus Tartu Ülikoolil, kes sisepädevust delegerib ning on volitanud õpitulemustele hinnanguid andma õppejõud.

Magistritöö autor on seisukohal, et kui arvestada õppeprotsessi eripäradega, on võimalik haldusmenetluse seadust õppeprotsessile kohaldada, sest neil on teatud ühisosa. Töös viidati Saksamaa haldusmenetluse seadusele, kus on välja toodud konkreetsed paragrahvid, mis kohalduvad hindamisotsustuste tegemisele ning ülejäänud osas seadus neile ei kohaldu. Töö autor leiab, et ka Eestis võiks kaaluda sarnase sätte lisamist haldusmenetluse seadusesse, kuid vastupidiselt Saksamaa haldusmenetluse seadusele oleks otstarbekas sätestada, millised sätted õppeprotsessi olemust arvestades üheski olukorras kohaldamisele ei kuuluks. Sellisteks säteteks oleksid kindlasti esinduse, vaidemenetluse ja menetlusosalise vanusele kohalduvad sätted. Ära kuulumiskohustust ja põhjendamiskohustust enne nägevad sätted kuuluksid küll kohaldamisele, kuid mitte sellises vormis ja ulatuses nagu tavapärasel haldusmenetluses. Lisaks on uurimispõhimõtte kohaldamine õppeprotsessis piiratud.

Õpitulemustele antavate hinnangute määramise osas on autor seisukohal, et enamik õpitulemustele antavaid hinnanguid tuleb Tartu Ülikoolis kvalifitseerida eelhaldusaktideks. Kuna Tartu Ülikooli õppekorralduseeskiri näeb ette eksmatrikuleerimise, kui ühes õppeaines on saadud neli negatiivset tulemust või lõpueksamil ja lõputöö kaitsmisel kaks negatiivset tulemust, siis omavad kõik negatiivsed õpitulemustele antud hinnangud siduvat tähendust lõppotsustuse ehk eksmatrikuleerimise suhtes. Tähtsust ei oma see, mitmendal õpitulemuste hindamisel negatiivne hinnang saadi, sest neil kõigil on võrdväärne kaal. Positiivsete hinnangute puhul on eelhaldusaktidena vaidlustatavad eeldusainete hinded ja lõputööle ning lõpueksamile antud hinnangud, kui need on oluliseks kriteeriumiks kõrgemas õppeastmes õppimise alustamisel. Muudel aineeksamitel saadud positiivseid hinnanguid tuleb käsitleda menetlustoimingutena. Aine läbiviimise kestel saadavad hinnangud ei ole aga autori arvates eelhaldusaktid, sest neil ei pruugi olla siduvat tähendust koondhindele. Aine läbiviimise kestel on õppejõu ja üliõpilase vahel üldjuhul võimalikud erinevad kokkulepped korduvateks või hilinenud sooritusteks ning aine läbiviimise kestel antud üksikule hinnangule ei saa omistada seetõttu lõplikult siduvat tähendust. Üliõpilane saab vaidlustada aine eest saadud koondhinnet. Seetõttu tuleb magistritöö autori hinnangul aine läbiviimise kestel saadud hinnanguid käsitleda menetlustoimingutena, mis on vaidlustatavad HKMS § 45 lg-s 3 esinevate aluste olemasolul.

Magistritöö autor leiab, et õpitulemustele antavate hinnangute kohtulik kontroll on piiratud. Õige hinnangu andmine kujutab endast õiget subsumeerimist kuna õppejõud peab sisustama normi

faktilise koosseisu poole peal olevaid määratlemata õigusmõisteid nagu nt „silmapaistev“, „heal tasemel“, „piisaval tasemel“. Õigusliku tagajärje osas õppejõul kaalutlusruum puudub. Kuigi määratlemata õigusmõistete sisustamine on kohtu poolt täielikult üle kontrollitav, esineb õppeprotsessis nn vaba hindamisruum kuhu kohus ei sekku, sest tegemist on pedagoogiliste otsustustega, mida on pädevad tegema üliõpilast õpetanud õppejõud. Hindamisruumi olemasolu õigustavad akadeemiline vabadus ja ülikooli autonoomia, sest akadeemilise vabaduse kaitsealas on ka õpitulemustele hinnangute andmine ja ülikooli autonoomiast tulenevalt on ülikoolil õigus otsustada selle üle, kes hindamist teostab.

Töö autor on seisukohal, et kuna hindamise menetlusliku külje kontrollimine kohtu poolt ei tungi ülikooli nn vabasse hindamisruumi, siis tuleb seda üliõpilase subjektiivsete õiguste riive korral kohtul teha. Õpitulemustele antavate hinnangute sisulise õiguspärasuse hindamisel on kohtul võimalik kontrollida vaid seda, kas: 1) õpitulemusele hinnagut andes on lähtunud õigetest asjaoludest; 2) eksamiküsimused on olnud teemaga seotud; 3) lähtunud on kehtivatest hindamiskriteeriumitest; 4) ei ole juhitud asjasse mittepuutuvatest kaalutlustest. Lisaks tuleb kontrollida, et tegemist ei oleks meelevaldse hinnanguga ning et oleks lähtunud üldistest hindamis põhimõtetest, mille all tuleb mõista näiteks õppejõu kohustust hinnata eksamitööd iseseisvalt ja vastuoluliste küsimuste esitamise keeldu.

Magistritöö autor leiab, et õpitulemustele antavate hinnangute kohtuliku vaidlustamise osas tuleks seaduses sätestada kohustusliku kohtueelse menetluse läbimise nõue. Kuna enamus õpitulemustele antavaist hinnanguist tuleks kvalifitseerida kohtulikult vaidlustatavateks eelhaldusaktideks, siis võib see kaasa tuua kohtusse esitatavate kaebuste suure arvu, mida leevedaks kohustusliku kohtueelse menetluse läbimise nõue. Lisaks kontrollitakse õpitulemusele antud hinnangu ülikoolisisesel vaidlustamisel selle sisulist õiguspärasust ülikooli erialaspetsialistide poolt, kuid kohtuliku kontrolli puhul on õpitulemusele antud hinnangu sisulise õiguspärasuse kontroll piiratud. Hindamisvead, mida kohus oma piiratud kontrolli tõttu tuvastada saaks, on tuvastatavad juba kohtueelses menetluses. Kohustusliku kohtueelse menetluse kasuks räägib ka asjaolu, et ülikoolisiseselt on loodud õpitulemustele antud hinnangute vaidlustamise kord, mis on tunduvalt kiirem, odavam ja lihtsam kui kohtumenetlus. Töö autor leiab, et kohtul tuleks akadeemilisse sfääri tungida vaid siis, kui muud lahendused pole soovitud tulemust toonud.

University of Tartu case study regarding the contestation of the academic evaluations given to public university students

Summary

In the present thesis the possibility of judicial examination of academic performances of public university students was explored, since allowing judicial examinations in an academic setting raises a plethora of questions.

The main objective of the thesis was to determine whether and to which extent the evaluations given to public university students' academic performances are contestable in an administrative court, how extensive is the judicial examination and what should the special regulation regarding contesting the evaluations embody.

University of Tartu has established a multi-level system for internal contestation of the evaluations of academic performances. That, though, does not remove the students' right to appeal to a court if the student finds that their subjective rights have been violated. The laws regulating the operation of University of Tartu do not establish special regulations regarding the contesting of the evaluations of academic performances.

Court practice indicates that the administrative courts have, citing the Constitution of the Republic of Estonia § 29, ruled that the evaluations on which a person's opportunities to work in a certain field (e.g bankruptcy registrar, sworn translator, court bailiff) depend, are fully examinable judicially. Additionally, negative evaluations on gymnasium final exams are fully examinable judicially since an unsatisfactory exam result leads to not graduating from gymnasium, violating the Constitution of the Republic of Estonia § 19 and § 29.

In administrative case no 3-3-1-68-12 dating from the 4th of March 2013, the Supreme Court's Administrative Law Chamber ruled that the evaluations given on a subject exam in a public university are in some cases judicially examinable as well. The Chamber found that the administrative court handles such educational judgement disputes which hinder a person's access to education or result in discontinuation of an academic degree, which, in turn, limits the choice

to continue obtaining the education for the person or taking up a position in their desired field. The Chamber estimates that the disputed evaluations given on a subject exam in this case had the characteristics of a preliminary administrative act because they brought with them different legal consequences (hindering obtaining of the Bachelor's degree, elongation the period of study, delaying acceptance to the Masters' degree studies and additional financial commitments). The Supreme Court found that in such case of pedagogical evaluations in a university, the court must be able to control their conduct and the procedural side of the evaluation and the obvious substantive mistakes, using, where appropriate, the assistance of an expert. The two dissenting opinions to the referred decision of the Supreme Court presented compelling arguments against this point of view.

Therefore, to achieve the objective of the master's thesis, it was necessary to explore what is the legal relationship between the public university and the student; whether the public university's educational process can be submitted to the Administrative Procedure Act; what is the legal significance of the different given evaluations; what are the limits of the judicial control for academic evaluations and whether the introduction of a compulsory pre-trial procedure for contesting academic evaluations would be justified.

Enabling the acquisition of higher education is a task of the public administration, because the right to education according to the Constitution of the Republic of Estonia § 37 also includes the right to higher education. The recipient of the corresponding obligation is the state. Since it is not a core task of the state, it is possible to accomplish it via indirect public administration, i.e through independent legal entities. The University of Tartu Act determines that the state has put the obligation to enable the possibility to obtain higher education on the University of Tartu, which, as a public-entity, has been created in public interest. According to the State Liability Act § 2 section 1, a legal person in public law is a public authority. Classifying the relationship between the student and the university as public is supported by the "theory of the subject", since the issuance of the national graduation document is how the university exercises public power.

The Supreme Court has, on 26th of May 1999 in a decision in the case no 3-2-1-53-99, found that dismissal ends the public-law relationship between the university and student which arises from matriculation. The starting point of the public-law relationship between the future student and the

university should not be matriculation, but instead the submission of the admission application by the student candidate. Since a matriculation order is an administrative act, the previous relationship between the student candidate and the university is public. This relationship ends with a dismissal.

Since the University of Tartu Act and the Universities Act do not specify who, in the educational process, is the administrative body and enabling acquisition of higher education is the obligation of the public university as a whole, then, within this activity, the administrative body shall be regarded as the public university as a whole. The competence of assessing the learning outcomes is given over by the university to a lecturer presenting a specific subject. Thus, University of Tartu has external autonomy regarding the learning process, delegates the internal competence and has empowered the faculty members to give assessments on learning outcomes.

Although the learning process has many differences compared to regular administrative proceedings, it is possible to implement the Administrative Procedure Act to the learning process, if the differences are taken into account. Provisions regarding representation and age of parties to the proceedings that are present in the Administrative Procedure Act, would definitely not be applicable to the learning process. Due to the nature of the learning process, which is to transfer knowledge and to verify what has been acquired, it is not possible to use a representative. The age restriction imposed to a party to the proceedings (at least 18 years old), is not necessary in the learning process. Required secondary education for university admission already entails that the entrant cannot be a very young person. It is not justified to not accept a person into university who has secondary education but is under 18 years of age solely because of their age if all other criteria for admission are fulfilled. Provisions regulating challenge proceedings would not be applicable to the learning process, because study regulations for a legally authorized person regulate the dispute regarding the evaluations on academic performance within the university and the mentioned provisions are a special regulation in relation to the Administrative Procedure Act. Provisions requiring the obligation to hear opinions and obligation to reason would be applicable in the learning process, but not in that kind of form and extent as in regular administrative procedures. In addition, the principle of investigation in the learning process is limited. Estonia could consider adding a provision to the Administrative Procedure Act which highlights the sections which do not apply to the learning process.

The assessment of academic performance is contestable in an administrative court as a preliminary administrative act if it prevents the person's access to obtaining education or leads to terminating the obtaining of a level of education. University of Tartu Study Regulations section 150.3.5 states that in one class, in the event of a negative result in four exam results, a student shall be dismissed. According to the Study Regulations section 150.3.6, a person who has passed the final exam or has defended a thesis on two occasions to negative result shall be dismissed as well. Thus, all of these individual exam results have an equivalent meaning and since they are used to legally bind the significant circumstances regarding the final resolution in resolving the matter, they must be regarded as preliminary administrative acts. Thus, all of the negative evaluations for compulsory and optional and open subject exams, and all negative evaluations for defending a thesis and taking the final exam are considered to be preliminary administrative acts. Positive evaluations that must be classified as preliminary administrative acts include the evaluations given while defending the final thesis or evaluations for prerequisite subject exams, if they are an important criteria necessary for starting to study for a higher academic degree. The positive evaluations received for other subject exams must be regarded as procedural acts. Evaluations received during the time the subject is being conducted are not preliminary administrative acts since they might not have binding meaning to the total grade. During the course of a subject there can be different agreements between the lecturer and the student for repeated or overdue performances and thus a single evaluation given during the course of a subject cannot be attributed with any conclusively binding meaning. The student can challenge the total grade received for a subject. Therefore, these evaluations must be regarded as procedural acts.

Reviewing a student's exam or other academic results, the lecturer must substantiate undefined legal terms like "outstanding", "good level", "adequate level", which are on the factual side of any rule, taking into account relevant estimation criteria. If the lecturer establishes that a student's mistakes in an exam indicate that the student has, for instance, attained the academic output only on a minimal level, it is no more possible to choose between different legal consequences, but the work must be rated with an "E". Therefore, giving a correct and impartial evaluation is related to correct subsuming. There is no margin of discretion for the lecturer regarding the legal consequences. The so-called free discretion principle, which is justified by academic freedom and university's autonomy, appears in the learning process in order to substantiate undefined legal concepts. The procedural side of the evaluation can be checked by the court, but regarding the

substantive legality of the evaluations given to academic results, the court can only check whether: 1) right facts were followed while evaluating academic results; 2) the exam questions have been related to the subject; 3) the current evaluation criteria have been followed; 4) no unrelated considerations have been followed. In addition, it must be checked that there would not be any arbitrary evaluations and that the evaluations are based on the standard evaluation principles.

Setting up a compulsory pre-trial procedure in the law for judicial contestation of evaluations given to academic results would be justified. Since the majority of the evaluations given to academic results are classified as preliminary acts, it may lead to a high number of complaints to be submitted to the court, which could be alleviated by passing a mandatory requirement of the pre-trial procedure. In addition, the substantive legality of the evaluation given to academic results shall be checked by professionals internally at the university, but in the case of judicial review, the substantive legality control of academic results is limited. Evaluation faults, which the court would be able to identify due to its limited control, are already detectable in pre-trial proceedings. The fact that the university has created internal procedures regarding the contesting of the evaluations given to academic results also speak in favour of compulsory pre-trial procedures, which are much faster, cheaper and easier than court proceedings. Given the autonomy and academic freedom of the university, the court should only interfere with the academic sphere only if other solutions have not brought about the desired result.

Kasutatud allikate loetelu

Kirjandus

1. Aaviksoo, B. Õigus kõrgharidusele Eesti Vabariigi põhiseaduses. - Juridica 2001 nr 5, lk 287 - 295.
2. Aaviksoo, B. Õigus kõrgharidusele Eesti Vabariigi põhiseaduses. Bakalaureusetöö. Tartu 2001.
3. Achterberg, N. Allgemeines Verwaltungsrecht. 2., völlig Neubearb. und erw. Aufl. Heidelberg, 1986 (viidatud: Merusk, K. Administratsiooni diskretsioon ja selle kohtulik kontroll. Tallinn: Juura 1997, lk 93).
4. Aedmaa, A. jt. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2004.
5. Annus, R. Uurimispõhimõtte haldusmenetluses. – Juridica 2008 nr 7, lk 499-506.
6. Annus, T. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006.
7. Beaucamp, G., Seifert, J. Wann lohnt sich die Anfechtung einer Prüfungsentscheidung? Ein Überblick anhand der jüngeren obergerichtlichen Rechtsprechung. – NVwZ 2008 nr 3, lk 261 - 266.
8. Beljajev, R., Vanari, K. Õppimine ja õppimisoskuste arendamine täiskasvanuna. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2005.
9. Entsüklopeedia Britannica. Arvutivõrgus: www.britannica.com/EBchecked/topic/2591/academic-freedom (03.05.2014).
10. Estermann, T, Nokkola, T. University Autonomy in Europe I. Exploratory study. European University Association 2009. Arvutivõrgus: www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/Publications/University_Autonomy_in_Europe.pdf (25.04.2014).
11. Forsthoff, E. Lehrbuch des Verwaltungsrecht. 1. Band. Allgemeiner Teil. 10. Aufl. München: C.H. Beck 1973.
12. Franz, T. Einführung in die Verwaltungswissenschaft. Wiesbaden: Springer VS 2013 (viidatud: Rauk, T. Regulaatiivsus ja selle sisustamise problemaatika. - Juridica 2013 nr 6, lk 375).
13. Hill, D. A Contentious Triangle: Grading and Academic Freedom in the Academy. - Higher Education Quarterly 2011, vol 65, nr 1, lk 3 – 11.

14. Kanger, L. Menetlustoiming ja selle vaidlustamine. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2010. Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1119/1-Menetlustoiming_L_Kanger.pdf (03.05.2014).
15. Kaplin, W.A., Lee B.A. A Legal Guide for Student Affairs Professionals, 2-nd ed. Jossey-Bass 2009.
16. Kõverjalg, A. Õppeprotsessi aktiveerimine. Probleemõpe: õppematerjal. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia 1995.
17. Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.
18. Maurer, H. Haldusõigus. Üldosa. 14., ümbertöötatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Juura 2004.
19. Merusk, K. Administratsiooni diskretsioon ja selle kohtulik kontroll. Tallinn: Juura 1997.
20. Merusk, K. Avalike ülesannete eraõiguslikele isikutele üleandmise piirid. - Juridica 2000 nr 8, lk 499 - 507.
21. Merusk, K. Avalik-õiguslik juriidiline isik avaliku halduse organisatsioonis. - Juridica 1996 nr 4, lk 174-178.
22. Merusk, K., Pilving, I (koost). Halduskohtumenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2013.
23. Merusk, K., Koolmeister, I. Haldusõigus: õpik Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilastele. Tallinn: Juura 1995.
24. Merusk, K. Judicial Review of Administrative Discretion and the Application of Undefined Legal Concepts in the Estonian Legal System. - Juridica International 1997 nr 2, lk 50-57.
25. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2004.
26. Niemivuo, M., Keravuori, M. Hallintolaki. Porvoo: WSOY Lakitieto 2003 (viidatud: Annus, R. Uurimis põhimõtte haldusmenetluses. – Juridica 2008 nr 7, lk 499).
27. Papadimitriou, A. Academic freedom and student grading in Greek higher education. - Quality in higher education 2011, vol 17, nr 1, lk 105 - 109. Arvutivõrgus: www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13538322.2011.554638#.U1IF_FWSw8M (04.05.2014).
28. Pikamäe, K. Kaalutusvigadest. - Juridica 2006 nr 2, lk 75-83.
29. Pikamäe, K. Kaalutusõigus ja selle kohtulik kontroll. Magistritöö. Tartu 2003.

30. Pilving, I. Haldusakti siduvus. Uurimus kehtiva haldusakti õiguslikust tähendusest rõhuasetusega avalik-õiguslikel lubadel. Väitekirj *doctor iuris* kraadi taotlemiseks. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2006.
31. Schweitzer, T.A. "Academic Challenge" Cases: Should Judicial Review Extend to Academic Evaluations of Students? – American University Law Review 1992, vol 4, nr 2, lk 267 – 367.
32. Stelkens, P. *Verwaltungsverfahren*. München, 1991 (viidatud: Merusk, K. Administratsiooni diskretsioon ja selle kohtulik kontroll. Tallinn: Juura 1997, lk 93).
33. Vene, E. Vaidemenetluse funktsioonide mõju menetlustoimingutele. – Juridica 2005 nr 10, lk 705-718.
34. Wolff, H.J., Bachof, O., Stober, R. *Verwaltungsrecht I* 10. Aufl. München, 1994 (viidatud: Merusk, K. Administratsiooni diskretsioon ja selle kohtulik kontroll. Tallinn: Juura 1997, lk 93).

Kohtupraktika

35. RKHKm 11.11.1994, III-3/1-10/94.
36. RKTko 26.05.1999, 3-2-1-53-99.
37. RKHKo 30.05.2000, 3-3-1-20-00.
38. RKHKm 15.10.2002, 3-3-1-48-02.
39. RKHKm 04.04.2003, 3-3-1-32-03.
40. RKPJKm 03.03.2004, 3-4-1-5-04.
41. RKHKo 28.02.2005, 3-3-1-87-04.
42. RKHKm, 05.05.2005, 3-3-1-12-05.
43. RKPJKo 13.06.2005, 3-4-1-5-05.
44. RKPJKo 08.10.2007, 3-4-1-15-07.
45. RKÜKo 16.05.2008, 3-11-1-86-07.
46. RKHKm 05.03.2009, 3-3-1-97-08.
47. RKHKo 18.06.2009, 3-3-1-42-09.
48. RKHKo 16.11.2009, 3-3-1-53-09.
49. RKHKm 05.12.2012, 3-3-1-68-12.
50. RKHKo 04.03.2013, 3-3-1-68-12 koos kohtunik I. Koolmeistri ja T. Antoni eriarvamustega.

51. RKHKo 04.03.2013, 3-3-1-68-12.
52. RKHKo 15.05.2013, 3-3-1-76-12.
53. RKHKo, 15.05.2013, 3-3-1-78-12.
54. RKHKo 27.05.2013, 3-3-1-16-13.
55. RKHKo 10.04.2014, 3-3-1-16-14.
56. TlnHKo 19.08.2003, 3-681/2003;
57. TrtHKo 17.03.2008, 3-07-1708.
58. TrtHKo 23.09.2008, 3-08-787.
59. TrtHKo 25.02.2009, 3-08-2031;
60. TrtHKo 05.10.2009, 3-09-65.
61. TrtHKo 07.12.2009, 3-08-1558.
62. TlnHKo 20.09.2011, 3-11-1201.
63. TrtHKo 29.02.2012, 3-11-2797.
64. TlnHKm 11.03.2013, 3-13-191.
65. TrtHKo 25.07.2013, 3-11-2697.
66. TlnRnKo 23.09.2004, 2-3/295/04.
67. TlnRnKo 24.11.2009, 3-07-2252.
68. TrtRnKo 30.04.2013, 3-11-2797.
69. TlnRnKm 26.06.2013, 3-13-191.
70. EIKo 21.06.2011, 5335/05, *Ponomaryovi vs. Bulgaaria*.
71. T. Conelly, Jr. v. University of Vermont and State Agricultural College, 14.07.1965. Civ. a. no 4224. 244 F. Supp. 156 (1965).
72. Board of Curators of University of Missouri v. Horowitz, 01.03.1978, 435 U.S. 78 (1978).
73. Regents of University of Michigan v. Ewing, 12.12.1985, 474 U.S. 214 (1985).
74. Parate v. Isibor, 16.03.1989, 868 F.2d 821 (6th Cir. 1989).
75. Stronach v. Virginia State University, 23.05.2008, 631 F. Supp. 2d 743 (E.D. Va. 2008).
76. Brown v. Armenti, 12.03.2001, 247 F.3d 69 (3d Cir. 2001).

Õigusaktid

77. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349... RT I, 27.04.2011, 1.
78. Erakooliseadus. – RT I 1998, 57, 858...RT I, 13.12.2013, 5.

79. Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I 23.02.2011, 3...RT I 23.12.2013, 2.
80. Haldusmenetluse seadus. – RT I 2001, 58, 354...RT I, 23.02.2011, 3.
81. Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260...RT I, 13.09.2011, 9.
82. Tartu Ülikooli seadus. – RT I 1995, 23, 333...RT I 13.03.2014, 2.
83. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216... RT I, 13.03.2014, 3.
84. Ülikooliseadus. – RT I 1995, 12, 119...RT I 13.03.2014, 2.
85. Higher Education Act 2004 c.8.
86. Verwaltungsverfahrensgesetz. BGBl 1976 I.

Muud allikad

87. Tartu Ülikooli põhikiri. Vastu võetud Tartu Ülikooli nõukogu 28.05.1999 otsusega nr 47. Arvutivõrgus: http://www.ut.ee/liveliink_files/1211486.pdf (02.05.2014).
88. Tartu Ülikooli vastuvõtueeskiri kõrghariduse esimeses ja teises astmes 2014/2015. a õppeaastal. Vastu võetud Tartu Ülikooli senati 29.11.2013. a määrusega nr 11. Arvutivõrgus: http://www.ut.ee/sites/default/files/liveliink_files/kehtib_alates_31.03.2014_tartu_ulikooli_va_stuvotueeskiri_esimeses_ja_teises_korgharidusastmes_2014-2015_oa.pdf (01.05.2014).
89. Tartu Ülikooli õppekorralduseeskiri. Vastu võetud Tartu Ülikooli senati 26.04.2013. a määrusega nr 5. Arvutivõrgus: http://www.ut.ee/sites/default/files/liveliink_files/kehtib_alates_01.01.2014_oppekorralduseeskiri.pdf (29.04.2014).
90. Haldusmenetluse seaduse eelnõu seletuskiri. 456 SE I. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003673103 (03.05.2014).
91. Muudatusettepanekute loetelu haldusmenetluse seaduse eelnõule. 456 SE II-1. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=010510007 (30.04.2014).
92. Lisbon Declaration. Europe's Universities beyond 2010: Diversity with a common purpose. European University Association 2007. Arvutivõrgus: http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/Lisbon_Convention/Lisbon_Declaration.pdf (25.04.2014).

93. Eesti kohtute kodulehekül. Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/et/kohtute-tohusus>
(03.05.2014).

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Karmen Rajandu

(sünnikuupäev: 17.12.1980)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

Avalik-õigusliku ülikooli üliõpilase õpitulemustele antavate hinnangute vaidlustamine Tartu Ülikooli näitel,

mille juhendaja on LL.M Ene Andresen,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 05.05.2014